

machart

Martin Nekola

Rudolf Kopecký: VZPOMÍNKY STARÉHO NOVINÁŘE

„Proti Benešovi, nacistům a komunistům“

machart

Martin Nekola

Rudolf Kopecný:
**VZPOMÍNKY
STARÉHO NOVINÁŘE**

„Proti Benešovi, nacistům a komunistům“

*Rád bych tímto poděkoval za spolupráci na knize
následujícím kolegům a přátelům:*

Jan Cholínský, Jiří Gruntorád, Míla Šašková-Pierce, Layne Pierce,
June Pachuta Farris, Petr Brod, Eva Kaufmann, Milan Kocourek,
Simon Rawlence, Jacob Sadilek, Donald Rayfield, Jane Reed
a David Vaughan.

Martin Nekola

Nevěřme nikomu

*Nevěřme nikomu na světě širém,
nemáme jednoho přítele tam,
starý boj za každým skrývá se mírem,
soucit a přízeň jsou šalebný klam,
nevěřme radě, ni chvále ni haně,
nevěřme pocelu, stisknutí dlaně,
nevěřme ničemu – všechno je mam.*

*Všude nám hrozí zášť lítého vraha,
dýku on skrývá i pod vábný kroj,
zhubit nás věčná mu, jediná snaha,
proti nám svata mu všeliká zbroj:
plápolem válečným, osvěty třípytem,
v násilí zjevném i v úskoku skrytém
bez klidu vede ten odvěký boj.*

*Nevěřte! Baltu k nám přeje hučí,
nevěřte! z jihu zní Adrie hlas,
nevěřte! minulé věky nás učí,
stále též varuje přítomný čas –
Na bratří zklamaných ohromném rovu
každým dnem úskočně klamání znovu
či chcete, bláhoví, věřiti zas?*

*Jde-li kdo s pozdravem k našemu domu,
zve-li nás úsměvně pod vlastní krov,
nevěřme pozdravu, úsměvu tomu,
nevěřme nástraze lahodných slov,
nevěřme slibům ni přísahám svatým,
slavně necht' hlaholí nad stolcem zlatým,
ruce necht' královské píší je v kov.*

*Věřme jen sobě, své práci a pílí,
věřme jen svatému nadšení v nás,
věřme jen vítězství slovanské síly,
která si podepře krajní tu hráz,
věřme, že národ náš, veliká Sláva
s korouhví lidskosti za štítem práva
dobude korunu velebných krás!*

Svatopluk Čech

Předmluva

Osmidílné paměti Rudolfa Kopeckého „Vzpomínky starého novináře“, na nichž autor pracoval od roku 1960 až do své smrti 25. listopadu 1981, jsou velmi obsáhlým pramenem, čítajícím přes 2350 stran strojopisu a 454 kapitol. Jejich kompletní soupis nabízíme v příloze. Vyhotovilo se několik kopií pamětí, které byly péčí Kopeckého rodiny převezeny do univerzitního archivu v Lincolnu ve státě Nebraska a do Archivu Čechů a Slováků v zahraničí v Regensteinově knihovně na Chicagské univerzitě.¹ Zároveň zůstaly k dispozici v Londýně a po sametové revoluci byly doručeny do Československa.²

Vzhledem k rozsahu se dlouho nikdo neodvažoval paměti vydat. Během studijních pobytů v amerických archivech jsem měl možnost projít také pozůstalost Rudolfa Kopeckého o sedmnácti krabicích, součást *Czech Heritage Collections* v Archives & Special Collections na University of Nebraska v Lincolnu. Je zde k nalezení bohatá korespondence Kopeckého s přáteli a spolupracovníky, stovky článků, analýz, přednášek a esejů, stejně jako rodinné fotografie, novinové výstřižky, zápisy z porad exilových organizací a jiné písemnosti. V Chicagu jsou ve třech krabicích uloženy „Vzpomínky starého novináře“, dále svázané přepisy Kopeckého rozhlasových relací pro BBC pod názvem „Rozhlasem k domovu“ a desítky sebraných textů pod souhrnným názvem „Články a drobné studie“, které od 40. let publikoval v nejrůznějších exilových periodikách a sbornících. Pochopil jsem význam Kopeckého díla a několik let usiloval o vydání alespoň jeho části. Soudobá historiografie jako by na tuto význačnou, leč bezpochyby kontroverzní osobnost, pozapomněla.³ Teprve díky berounskému nakladatelství Machart se podařilo projekt realizovat. Na počátku spolupráce na jaře 2017 vyvstaly dva hlavní problémy. Zaprvé najít žijící potomky Rudolfa Kopeckého a vyžádat od nich souhlas s vydáním pamětí v upravené podobě. Zadruhé rozhodnout, jak velkou část z původního strojopisu použít, aby dílo neztratilo na historické hodnotě a zároveň aby zůstalo čtivé a atraktivní i pro širší veřejnost.

Kopecký byl šedesát jedna let ženatý se Štěpánkou Stehlíkovou [1897–1992], brali se v Praze 28. září 1920 a narodily se jim tři děti: Jarmila [1921–1996], Eva [* 1925] a Vladimír [1929–2002]. Všichni potomci zůstali bezdětní. Jedinou nadějí tedy bylo kontaktovat mladší dceru, dvaadvadesátiletou Evu Kaufmann, žijící ve Velké Británii. Po několikamě-

1 Archives of Czechs and Slovaks Abroad [ACASA]

2 V České republice jsou dnes umístěny ve Vojenském historickém archivu v Praze, v soukromém Muzeu českého a slovenského exilu v Brně a konečně v knihovně československé exilové a samizdatové literatury Libri Prohibiti v Praze, kde navíc proběhla ucelená digitalizace textu.

3 Je překvapující, že existují pouze dvě větší studie. Tomáš Pírk, dříve působící na Univerzitě Palackého v Olomouci, strávil rok na stáži v Lincolnu a napsal o Kopeckém diplomovou práci a její fragmenty přetavil do textu Rudolf Kopecký a československý poválečný exil, in: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací UP*, Olomouc, 2003, s. 122–157. Historik Jan Cholínský z Ústavu pro studium totalitních režimů, který se dlouhodobě zaměřuje na nesocialistický exil a jeho myslitele, jako byli Josef Kalvoda či Bohdan Chudoba, má bezpochyby největší zásluhy na popularizaci Kopeckého jména. Na mezinárodní konferenci o exilu v Bratislavě v listopadu 2013 srovnal novinářský význam Rudolfa Kopeckého s Ferdinandem Peroutkou, o poznání známějším současníkem. V příspěvku ve vydaném sborníku ze zmiňované konference pak detailně představil celý jeho život a kariéru: Národní demokrat Rudolf Kopecký v boji za svobodu vlasti – poslední mladočech a první žurnalista středopracovného politického tábora v českém exilu, in: Peter Jašek [ed.]: *Politický exil z krajín strednej a východnej Európy: Motívy, stratégie, aktivity a perspektívy na Východe a Západe, 1945–1989*, Bratislava: Ústav Pamäti Národa, 2017, s. 147–215.

síčním pátrání jsem byl úspěšný a obdržel dopis, v němž pisatelka dává svolení a vyjadřuje vděk, že po dlouhých desetiletích obohatí paměti jejího otce knižní trh v České republice.

Provést redakční výběr nejzajímavějších z celkem 454 kapitol, jinými slovy oskat vyprávění o lidech, aférách, tiskovinách, politických stranách a hnutích, fenoménech, úspěších a nezdarech z časů dávno zašlých, které Kopeckému utkvěly v paměti a cítil potřebu je zachovat dalším generacím, to vpravdě není snadný úkol. První díl začíná líčením dětství, mládí a přibližuje umělecký život v Praze před první světovou válkou, poslední osmý díl nás přivádí do víru londýnského exilu v 50. letech. Mezitím autor vzpomíná na mnohé, leckdy se opakuje, případně popisuje události, jichž nebyl přímým aktérem. Nahrazuje tím trochu kroniku moderních českých dějin, nezabarvenou komunistickou propagandou. Jako by se obával, že čtenáři doma i v exilu již nikdy nebudou mít možnost studovat naši historii ve 20. století bez příkras a ideologií. Nelze se příliš divit. Když pracoval na závěrečných dílech, v Československu vládl tuhý normalizační režim. Naším cílem však nebylo nabídnout Kopeckého strohé interpretace onoho či tamtoho, ale prezentovat jej jako výjimečného muže pera, novináře, který za první republiky prošel řadou periodik i nakladatelství, stejně tak jako muže konzervativních národoveckých zásad, který tíhnul k mladočeské a posléze národnědemokratické straně. Politickému přesvědčení zůstal věrný i v pozdějších dobách, kdy už se nenosilo a bylo považováno za „reakcionářství“. Než by se zpronevěřil svým zásadám, raději zvolil kruté vyhnanství. Z tohoto věčného postoje kritického opozičníka glosuje dění a odkrývá překvapivé souvislosti a detaily, které v učebnicích nenajdeme. Zároveň se občas nechává strhnout hořkostí, zklamáním, možná vztekem a vynáší příliš subjektivní, jednostranné soudy. Po delším rozvažování jsme se rozhodli vybrat z prvního dílu kapitoly, týkající se formování názorů Rudolfa Kopeckého za mladých let, jeho styků s literáty, básníky, novináři a studentskými aktivisty. Druhý díl, kde Kopecký poměrně obsírně píše o českých zemích za první světové války, jsme zcela vynechali. Ve třetím a čtvrtém dílu pojednávajících o prvních letech samostatné republiky, jsme se zaměřili na kapitoly o tisku a novinářském řemesle. Pátý a šestý díl nabízí kapitoly o hnutí Volné myšlenky, svobodném zednářství, nakladatelstvích, národní demokracii, Národním sjednocení a nešťastném roce 1938. V sedmém díle Kopecký seznamuje s celou válečnou anabází, jež pro něj započala v Polsku, pokračovala v Rumunsku, Francii a skončila v Londýně. Nedohotovený osmý díl nahlíží pod pokličku exilové komunity po květnu 1945 a sleduje její proměny příchodem pouťorové emigrace o tři roky později.

Je třeba dodat, že některé kapitoly, rozdělené na více částí, jsme sloučili, u jiných naopak odstranili celé odstavce, když jsme měli pocit, že je jinými slovy zbytečně omíláno již jednou řečené. Samotný poznámkový aparát u tak objemného díla by jistě mohl nabobtnat na stovky stránek, my však nechali text plynout, přidali vysvětlivky pouze na nejnutnějších místech, k osobnostem hodným připomenutí jsou doplněny stručné medailony.

V této knize čtenáři naleznou vlastně pouhý fragment pamětí Rudolfa Kopeckého. Lze proto jen doufat, že dosud nepublikovaná větší část jeho díla se ještě dočká zájmu odborné veřejnosti. Několik kapitol ze „Vzpomínek starého novináře“ jsem uveřejnil na internetu ve společenské revui Přítomnost. Pro časopis Čas, tiskový orgán Masarykova demokratického hnutí, mezi jehož členy patřím, jsem připravil Kopeckého poznámky o TGM. V Kopeckého fondu v Nebrasce je karta s pracovní korespondencí národnědemokratické

strany v exilu. Na základě těchto materiálů jsem dal již před časem dohromady dílčí studii, osvětlující podmínky vzniku a fungování politických stran v exilových podmínkách, se zaměřením na národní demokracie.⁴ Z archivu v Chicagu mám kopie bezpočtu Kopeckého článků z exilových let. Vrací se v nich mimo jiné k Ústředí demokratického exilu, Československému konzervativnímu hnutí, Naardenskému hnutí, Mezinárodnímu PEN Klubu – Centru pro spisovatele v exilu⁵ a dalším subjektům, jichž byl prokazatelně členem, ale v pamětech to z nějakého důvodu naprosto opomenul. Kupodivu se ani slovem nezmínil například o Josefu Jostenovi⁶, který v britské metropoli založil Informační službu svobodného Československa⁷ a patřil zde vedle Kopeckého k nejpłodnějšímu exilovým novinářům. Byl je dělil šestnáctiletý věkový rozdíl a v řadě otázek se neshodli, byli přáteli a vyměnili si kvanta dopisů. Nenapsal nic ani o páteru Janu Langovi, který v roce 1964 založil náboženské, kulturní a sociální středisko Velehrad v londýnské čtvrti Notting Hill. Kopecký stál za vznikem kulturního kroužku Velehradu, který pořádal pravidelné přednášky a besedy. Stykal se také s bývalým ministrem Jaroslavem Stránským, kancléřem prezidenta Beneše Jaromírem Smutným, do zámoří často korespondoval s katolickým filosofem a historikem Josefem Kalvodou. V pamětech zkrátka postrádáme více důležitých jmen a nacházíme hluchá místa, nicméně to nijak nesnižuje poutavost textu.

Není pochyb o tom, že vyprávění Rudolfa Kopeckého vzbudí emoce a nastolí nové otázky. Bortí totiž řadu mýtů, přináší trochu jiný pohled na moderní historii, což se ne všem může zamlouvat. Pro skutečně věcný přístup k bádání je důležitá pestrost pramenů, odhodlání znovu klást otázky a nespokojovat se s jednoduchými odpověďmi. Co více si ostatně přát v souvislosti s letošními osmičkovými výročími, tak osudovými pro český národ. Sám jsem členem výboru Společnosti Edvarda Beneše. Kopecký v pamětech nenechává na druhém československém prezidentovi nit suchou. Publikoval jsem životopis pražského primátora a poválečného ministra Petra Zenkla⁸, v Kopeckého očích jednoho z viníků nástupu komunistů k moci. Již několik let popularizují na veřejnosti formou přednášek, článků, rozhovorů a konferenčních příspěvků postavy poúnorového exilu, které leckdy stály na opačném názorovém pólu než Kopecký. Měl bych jej proto snad zatratit a zůstat hluchý ke všemu, co „Vzpomínky starého novináře“ sdělují? Dá se odušit, že postupuji přesně obráceně, a věřím, že tak budou postupovat také čtenáři.

Kdo to vlastně byl Rudolf Kopecký, vlastním jménem Kauders? Na svět přišel v Praze 27. prosince 1893 do rodiny židovského prodavače. Otec se řadil k pražské inteligenci, navštěvoval Měšťanskou besedu, četl Národní listy, volil mladočeskou stranu a nasměroval k této orientaci také tři syny a jednu dceru. Sluší se poznamenat, že všichni sourozenci zahynuli za druhé světové války v koncentračním táboře. Prostřední syn Rudolf cvičil od

4 Martin Nekola: Kramářovy opuštěné děti: Československá strana národně demokratická v exilu, in: *Securitas imperii* 26 [2015] 1, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015, s. 84–103.

5 Celým názvem „International P.E.N. – A World Association of Writers; London Center for Writers in Exile“.

6 Blíže viz Milada Polišínská: *Zapoměný „nepřítel“ Josef Josten. Free Czechoslovakia information service na pozadí československo-britských diplomatických styků 1948–1985*, Praha: Libri, 2009.

7 Free Czechoslovakia Information Service – FCIS.

8 Martin Nekola: *Petr Zenkl: Politik a člověk*, Praha: Mladá fronta, 2014.

dětství v Sokole, byť se v pamětech označoval za spíše samotářského a uzavřeného, trpícího různými nemocemi, kvůli kterým odjížděl často na zotavenou na venkov k příbuzným. Studoval na reálce v Karlíně, ale nebyl nijak výjimečným a pilným žákem. Vášnivě ale četl a zajímal se o okolní dění, rád navštěvoval biograf, fandil fotbalové Spartě a navštěvoval schůze mladočeské mládežnické organizace. Po maturitě pokračoval na polytechnice, nicméně univerzitní studia přerušila první světová válka. Byl odveden do rakouské armády, chvíli sloužil na ruské frontě, ale kvůli zranění strávil většinu války rekonvalescencí. V samostatném Československu Kopecký pln entusiasmu uvažoval o kariéře literáta, z praktických důvodů obživy se nakonec rozhodl pro novinářinu. Pracoval pro periodika Tribuna, Rozvoj, Čas, Severočeský deník, Národní osvobození a Národní listy, politicky se hlásil k národnědemokratické straně Karla Kramáře, tudíž do „protihradního“ tábora. V polovině 30. let se podílel na založení Národního sjednocení. Byl současně aktivní v hnutí Volná myšlenka a v zednářské lóži Most.

Záhy po německé okupaci na jaře 1939 rozšířil řady zahraničního odboje. V Polsku pobýval v Krakově, ve Varšavě i dvou táborech, určených pro československé dobrovolníky v Małych Bronowicích a Lešné. S propuknutím války se přesunul s ostatními přes Blízký východ do Francie, do tábora v provinčním městečku Agde. Po porážce země galského kohouta v květnu 1940 pokračoval do Velké Británie, do táborů Cholmondeley Park a Leamington Spa. Podílel se na vydávání cyklostylovaného listu Naše noviny. Pro nesouhlas se zahraniční politikou exilové vlády a orientací na Sovětský svaz se rozhodl zůstat s rodinou na Západě. Působil v Syndikátu československých novinářů, spolupracoval s Českým národním výborem generála Lva Prchalý, začal vydávat čtrnáctideník Národ a anglický Hard Times, pokoušel se obnovit národní demokracii, získal zaměstnání a existenční jistotu v českém vysílání BBC.

Především však činil to, co celý život. Psal, kriticky posuzoval mezinárodní situaci, pranýřoval poměry v Československu. Byl ovšem pokorný, uměl uznat, že se někdy zmylil, neváhal opravit názor a omluvit se, komu křivdil. Získal si respekt a uznání, neúnavně polemizoval s oponenty, pilně pracoval až do vysokého věku. Také manželka Štěpánka, vyučená švadlena, v Londýně šila a spravovala oděvy i v důchodu. Syn Vladimír byl za Konzervativní stranu zvolen poslancem v bohaté čtvrti Ealing, dcera Jarmila se vypracovala na manažerku v ropném gigantu Regent Oil, Co.

Celý život byl silný kuřák, poslední rok a půl jej sužovala rakovina. Zemřel v londýnské Royal Marsden Hospital 25. listopadu 1981 ve věku nedožitých osmaosmdesáti let. O týden později se v krematoriu Ruislip uskutečnil za účasti rodiny a české komunity smuteční obřad, zazněla hymna Kde domov můj a nad rakví vlála československá vlajka. Autor jednoho nekrologu označil zesnulého za posledního mladočecha.

Vše ostatní už vám Rudolf Kopecký sdělí sám...

V Praze 1. ledna 2018

Martin Nekola

Proč vzpomínat?

Svých let jsem nikdy nepočítal. Můj život byl příliš rušný a vyplněn prací, jež mne zajímala a kterou jsem měl rád. Kdybych měl znova začínat od začátku, patrně bych ledacos dělal jinak. Ničemu jinému bych se však nevěnoval, než čemu jsem se oddal. V práci mi míjel čas, aniž bych tomu býval věnoval nějakou pozornost. Nepsal jsem si také deník, ač jsem občas zaznamenával pro příští potřebu nejdůležitější věci nebo události. Za mnohem důležitější jsem považoval účastnit se aktivně života, než zapisovat vlastní příhody, nálady, osudy a názory. Noviny pohltí ostatně tolik rukopisů, že se žádnému novináři nechce psát něco, co zůstane ležet nevytištěno po mnoho let a snad navždy.

Teprve když na mne přišla šedesátka, začal jsem si pojednou uvědomovat, jak čas prchá a že se blíží konec. Ne snad, že bych byl sám pozoroval nějaké příznaky stárnutí, ale byrokraté v Britském rozhlasu mne začali upozorňovat, že jsem překročil věkovou hranici a že bych se tedy měl odebrat na odpočinek. Dokud jsem si doma platil na novinářskou penzi, snil jsem ovšem o době, kdy budu na odpočinku psát jen o tom, co mne zajímá a baví, kdy budu do redakce docházet jen jako přispěvatel a nebudu kolečkem v soukolí, jež se pohybuje tak rychle a neúnavně. Ale novinářská penze zmizela, jako tolik jiných dobrých a důležitějších věcí. A tak tu byla jen připomínka, že nadešel čas dokončit, co jsem kdy začal, a vykonat, co se již odkládat nedá.

Proto jsem se také pustil do psaní těchto vzpomínek na to, co bylo. Chtěl bych zachránit před zapomenutím, co by snadno mohlo zmizet pod nánosem propagandy, záměrně falšující naši národní minulost. Žil jsem v době mnoha převratů a změn a novinářina mne svedla s mnoha lidmi, kteří zasluhují alespoň letmou vzpomínku.

Doba od r. 1938 znamená přervání našeho národního vývoje, záhubu mnoha lidí a zánik mnoha institucí, pokřivení páteří a pokroucení našich národních tradic, stejně jako ztrátu mnoha cenných kulturních hodnot a pramenů k nim. Historik, který se bude zabývat naší minulostí i dnešní přítomností, nebude mít úkol hodný závidění. Bude postrádat materiál spolehlivý a bude se brodit v záplavě polopравd, nepravd a záměrných lží. Proto mohou tedy mít snad jakousi cenu vzpomínky účastníka doby již zaniklé, účastníka, jenž byl, i když ne ve všem, tedy alespoň v mnohém typickým příslušníkem své generace, nebo alespoň té její části, jež vyrostla z určité společenské třídy a byla postižena v podstatě stejnými osudy.

Jistě by bylo účelnější a záslužnější pokusit se o soustavné a náležitě doložené vyličení kulturních, politických a společenských dějů oné doby. To by však vyžadovalo mnoho materiálu, dnes naprosto nedostupného i těm, kteří žijí ve vlasti, hodně času a také jakési hospodářské zajištění. Bez toho by nemohlo

vzniknout dílo náležitě vyvážené. V nejlepším případě by podávalo jen půl pravdy, jež je obvykle celou lží.

Proto je lépe volit formu vzpomínek více méně souvislých. Zaznamenávám jen, na co si vzpomínám a jak si to pamatuji.

Tyto vzpomínky jsou nutně subjektivní. Musím zde občas mluvit o sobě, ač chci především mluvit o jiných. Snažil jsem se nevysunovat do popředí svou osobu. Nepíši o sobě a o svých osudech, ale nemohu se vyhnout zmínce o sobě.

Historik nalezne patrně v těchto vzpomínkách různé omyly a nepřesnosti. Nejsou úmyslné. Po letech lidská paměť nutně selhává a je také možné, že jsem ledacos nevěděl přesně, nebo že jsem si to vykládal chybně. Doma by se bylo dalo všechno prověřit, ale doma bych patrně nepsal tyto vzpomínky, protože by jich nebylo zapotřebí.

I když si však tyto vzpomínky nečiní nároku na to, aby se je přijímalo za přesný obraz doby a osob, mohou být přece jen prospěšnou připomínkou doby pro toho, kdo ji nepoznal, a vzpomínkou na lidi, kteří v ní žili a ji utvářeli. Ta doba měla mnoho vad a nedostatků – kolik z nich jsem vášnivě kritizoval v době svého aktivního novinářství! Někdy jsem měl pravdu, často jsem se mýlil a na ledacos se dnes dívám docela jinak než tehdy, ale nikdy jsem si nečinil nárok na neomylnost a jistě nejsem jediný, kdo se kdy mýlil. Ale cokoliv jsem napsal, psal jsem z hlubokého přesvědčení. Mou pýchou je, že jsem byl vždy věrný tradici, podle níž má novinář sloužit svému přesvědčení, ať mu to přijde sebedráže. Někdy mi to přišlo opravdu hodně draho. Nenaříkám nad tím, ani se tím nechlubím. Byla to povinnost, jíž český novinář nikdy nesměl uhnout. A pokud jde o tu naši minulost, dnes tak špiněnou, musím vyznat, že při všech svých chybách a nedostacích byla mnohem lepší žalostné dnešní přítomnosti a, jak se obávám, na dlouho i budoucnosti našeho národa. Snad je příznakem stárnutí, chválím-li staré časy. Nečiním tak jistě nekriticky, ale nemám rozpaků vzpomínat na minulost jako na ztracený ráj. Ovšem, možná, že diktatura, duchovní uniformita a nivelizace jsou opravdu pokrokem, k němuž všichni spějeme. Není to však pokrok, jaký mívala na mysli má generace a jemuž jsem oddaně a nadšeně sloužil.

Rudolf Kopecký
v Londýně, v lednu 1960

A black and white portrait of a man with dark hair, wearing round-rimmed glasses, a white collared shirt, a dark tie with light-colored diagonal stripes, and a dark suit jacket. He is looking slightly to the left of the camera with a serious expression. The background is a dark, textured grey.

I.

Moje začátky

Mezi Prahou a venkovem

Narodil jsem se v Praze počátkem devadesátých let minulého století a ještě před koncem století jsem začal chodit do obecné školy, později zvané národní. Když vypukla první světová válka, bylo mi něco přes dvacet let. Poznal jsem tedy habsburský režim ještě v posledních fázích jeho působení v době míru. Válku jsem prožil částečně v Praze a na venkově, částečně v uniformě v Českých Budějovicích, na ruské frontě, v nemocnicích na Slovensku a v Čechách a pak na trvalé dovolené ze zdravotních důvodů, již jsem prožil v Praze, kde mne také zastihlo osvobození.

Dům, v němž jsem se narodil, byl již dávno zbořen a celá ulice změněna k nepoznání. Staré nízké domy ustoupily moderním novostavbám.

Tam, kde jsem se narodil a prožil první dětství, bylo později ministerstvo zdravotnictví.¹ Nebylo již ani stopy po „Kočíí uličce“ – tak jsme jí alespoň říkali, ale nevím, měla-li tato užoučká ulička, vedoucí na „náplavku“ nějaké jiné jméno, či byla-li vůbec nějak pojmenována.

Marně jsem ji hledal na plánech města z novějších dob. Beze stop zmizela i stará „fišpanka“, strážnice zaniklé pražské městské policie, jež byla zrušena již za mého dětství. Jen emauzský klášter, který dominuje ulici, do níž vedly z něho schody, zůstal po léta zevně beze změn.

Naše ulice změnila jméno během let několikrát, tak často, že je těžko tyto změny sledovat. Pokud se mohu upamátovat, jmenovala se Pod Slovany, Václavská, Podskalská a nyní je zase Pod Slovany, jestli ji ovšem režim zase jednou nepozměnil. Vede od Moráně, kde za mého dětství ukazovali „sněžený krám“, zvěčněný Ignátem Herrmannem. Ulice šla rovnoběžně s Podskalským, pozdějším Rašínovým nábřežím, jež dnes překřtili na „nábřeží Bedřicha Engelse“.²

Otec se do Prahy přistěhoval z Kostelce nad Černými Lesy. Nebyl jsem tam nikdy. V Podskalské ulici měl obchod, s nímž se později, když mi bylo asi deset let, přestěhoval do rušnější části města na Poříč. Bydleli jsme zprvu v Eliščině (pozdější Revoluční) třídě a pak v samém sousedství krámu ve starobylém domě „U zlatého bažanta“ na Poříčí, o němž mluví Jirásek ve svém F. L. Věkovi. První dětství jsem tedy prožil v Podskalí a chodil tři roky do obecné školy u sv. Vojtěcha v Pštrosově ulici a pak k sv. Petru na Petřském náměstí. Protože jsem v době předškolní dostal snad všechny dětské nemoci kromě záškrtu a byl i jinak jako dítě slabý a neduživý, strávil jsem značnou část doby před-

1 Dnešní Palackého náměstí. Puristicky novoklasicistní budova ministerstva podle návrhu architekta Bohumila Hypšmana byla postavena v letech 1925–32.

2 Jméno po německém filosofovi a spoluzakladateli marxismu nábřeží neslo v letech 1951–1990.

školní a pak i prázdniny „na zdravém vzduchu“ v Maršovcích, malém městyse u Neveklova v kraji benešovském, odkud pocházeli otec i matka.

V době mého dětství byly pro mne Národní listy dlouho synonymem pro noviny vůbec. Když jsem přišel na to, že jsou ještě jiné denní listy, byl jsem si vědom, že jako jsou rozdíly mezi nimi, jsou i rozdíly mezi jejich čtenáři a těmi, kdo čtou Národní listy. V čem ty rozdíly jsou, jsem ovšem nevěděl, ale bez uvažování jsem jako samozřejmost přijal přesvědčení, že tu jde o rozdíl jaksi druhový. Teprve když mi bylo již patnáct nebo šestnáct let, dostal jsem prvně do ruky realistický Čas a bylo mi ještě více, než jsem začal občas číst ten Čas a jiné noviny, jež mi náhodou padly do ruky. Ovšem, trvalo to hezky dlouho, než jsem mohl číst i ty Národní listy samé, a to zprvu ještě hodně pokradmu. Tehdy se totiž četba novin nepovažovala za něco vhodného pro děti, a to i když šlo o list, jenž nikdy neholdoval senzacím a byl vydáván se zřetelem k tomu, aby jej mohla číst celá rodina odběratelova. Tato tradice se dochovala i do posledních dob listu. Ještě v třicátých letech, když Národní listy zaznamenaly jednou na první stránce vraždu, jež z nějakých důvodů vzbudila v republice mimořádnou senzaci, ozval se hned ráno v telefonu přehluboký hlas dr. Karla Kramáře s přísným napomenutím: „Pane redaktore, v Národních listech vražda nepatří na první stranu!“

Když jsem byl ještě malý chlapec, považovali moji rodiče – a ostatně nejen moji, protože stejně tomu bylo ve všech slušných rodinách – za vhodné a nutné bedlivě kontrolovat četbu svých dětí a všechno, co se jim zdálo závadným, se před dětmi pečlivě schovalo. Tehdy děti vychovávali, tj. formovali, podle představ rodičů, jak má vypadat řádný a slušný člověk. O tom, že by se mělo dětem dovolit, aby rostly podle svého, rovně nebo křivě, se tehdejší generaci ani nezdálo. Kdyby byl tehdy přišel k rodičům s výkladem, že se nemá potlačovat individualita dítěte, byli by se tomu vysmáli.

Národní listy nebyly pro děti a vzít do ruky nějaké jiné noviny bylo docela závadné a nebezpečné. Noviny prostě nebyly pro mládež. Mohly by ji zkazit. Byly tyto obavy důvodné? O mnoho let později, když jsem byl již členem redakce Národních listů, požádal jsem archiváře, aby mi půjčil staré vázané měsíčníky listu z doby mého dětství. Probíral jsem se listem velikého formátu, stranami s malými titulky a hustým tiskem, předlouhými články, listem, v němž zprávy o vraždách a jiných zločinech nebo nehodách byly odsunuty do rubriky „různé zprávy“. Zde byly vysázeny malým písmem s nepatrnými a nenápadnými titulky a odbyty několika suchými řádky. Měl jsem příležitost prohlížet také staré ročníky listů úpravou i obsahem mnohem méně konzervativních a shledal jsem, že obavy rodičů byly poněkud přehnané, alespoň pokud se českého tisku týče. Nejkoženější list z doby republiky vypadal senzačně vedle „nesenzačního“ listu z doby mého mládí. Pamatuji, kolik pohoršení vzbudilo,

když státoprávní Samostatnost asi dva roky před vypuknutím první světové války přinesla zprávu o zatmění slunce a opatřila ji titulkem na dva sloupce na první straně. Snad byli tehdy lidé příliš přísní a starostliví, snad jsme my byli příliš laxní a bezstarostní.

Když jsem začal chodit do školy, a vzdálil se tak od nejbližšího okolí našeho bytu, viděl jsem ovšem ve výkladech trafik ještě jiné noviny. Můj zájem upoutal nejvíce Baštýřův Pražský kurýr,³ obrázkový to denní list, první pokus o noviny s obrázky v Praze. Ale, ač jsem se na vystavené obrázky díval se zájmem, zejména za anglo-búrské a rusko-japonské války, list sám se mi do rukou nedostal, leda až o mnoho let později.

Tehdy byly Národní listy nejen jakýmsi zřejmým a viditelným znakem příslušnosti k určitému politickému a názorovému směru, ale také i příslušnosti k určité společenské vrstvě. U nás v domě byl domovník, jenž současně provozoval obuvnictví. Jmenoval se Šitner. Ten neodebíral Národní listy, což jsem však považoval za docela samozřejmé. Naproti tomu by mne bylo hrozně udivilo, kdyby byl například náš rodinný lékař dr. Salfický četl něco jiného. Nezkoumal jsem příčiny tohoto zjevu – nebyl bych tehdy ostatně býval schopen to pochopit –, ale nemohl jsem nevidět, že je rozdíl mezi vrstvou lidí, kteří čtou Národní listy, a těmi, kteří je neodebírají.

Mezi námi a Šitnerovými byl zřejmě jakýsi rozdíl, jehož podstatu a důvody jsem neznal, ale o němž jsem také nepřemýšlel, protože jsem to považoval za něco daného. Měli dceru asi stejně starou, jako jsem byl já. Hrávali jsme si spolu někdy a mezi námi nebylo rozdílu, moji rodiče jí však říkali Anežko a tykali jí. Šitnerovi mi však říkali „mladý pane“ a vykali mi nebo onikali. Můj otec, který o žádném známém nemluvil jinak, než že k jeho jménu připojil označení „pan“ nebo „paní“, a to i za jejich nepřítomnosti, oslovoval Šitnera prostě „Šitnere“, kdežto Šitner říkal otci „pane K.“ a matce „milostpaní“. Chápal jsem jaksi nejasně, že to souvisí s tím, že lidé patří do různých tříd. Všichni lidé, kteří k nám chodili na návštěvu, nebo jež jsme my navštěvovali, patřili do téže kategorie, odebírali Národní listy a chodili do Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici. Patřilo to k nim stejně, jako že měli vždy pečlivě vyleštěné boty, nevyšli na ulici bez pokrývky na hlavě a bez pečlivě upraveného obleku. Nikdo z nich nebyl nikdy špinavý, neměl otřepané rukávy nebo nohavice, ošlapané podpatky a ovšem za Boha by se nikdo z nich nedal vidět na ulici nebo v bytě před návštěvníkem bez kabátu, ať bylo horko sebevětší. To všechno patřilo k znakům, podle nichž se poznali ti, jimž se říkalo „lepší lidé“.

Nerad bych vzbudil dojem, že předstírám původ z bohaté rodiny. Nebyli jsme bohatí. Byli jsme tím, čemu se dnes říká střední stav, ta drobná buržoa-

3 **Edvard Jan Baštýř** [1861–1937] – právník a politik hlásící se ke staročechům, mezi lety 1905–1918 vydával Pražský ilustrovaný kurýr, který patřil k nejoblíbenějším deníkům díky kombinaci textu, ilustrací a reportážních fotografií.

zie, nad níž dnes kde kdo s takovou oblibou ohrnuje nos. Nepoznali jsme nedostatek, měli jsme všechno, co jsme potřebovali, ale neznali jsme přepych, ani kdyby naň bylo. Patrně však nebylo. Otec byl šetrný, stejně jako byla šetrná matka a oba obrátili každý halér i dvakrát, než jej vydali. A jako byli šetrní a pracovití, tak jsme i my byli vedeni k šetrnosti a pracovitosti. Vydávat peníze za „zbytečnosti“ bylo znakem rozmařilosti a ta byla vedle lenosti podle tehdejších představ počátkem všech neřestí. Za mého mládí neznali ještě slavný „komplex méněcennosti“, vznikající tím, že byly něčí přání a tužby potlačovány. Lidé nevěřili, že nejlepší metodou výchovy je nechat dítě, ať si dělá, co chce, jako ani nevěřili, že jsou na světě jen proto, aby se měli dobře. Snad byli trochu úzkoprsí, ale mívali smysl pro rodinu, povinnost a čest. Jistě i na ně doléhala stejná pokušení jako na nás, ale dovedli je překonat. Možná, že se úradů a snad i Boha báli méně než ostrakismu vlastní společenské vrstvy, neúprosne v odsuzování těch, kteří se odchýlili od jejích norem mravnosti a slušnosti. V době dospívání jsem tyto lidi považoval za směšné šosáky. Dnes se mi stýská po době šosáků. Nebyla ideální, ale to, co přišlo později a co ještě slibuje přijít, je ideálnosti ještě vzdálenější.

Otec byl členem Měšťanské besedy ve Vladislavově ulici. Chodil tam jednou týdně a hrál se svými známými taroky a dardu. Jiné karetní hry považoval za hazardní, a proto člověka deklasující. Také hrát o více než o pakatel stačilo, aby člověka přivedlo do špatné pověsti karbaníka. Do Besedy, jak jsem slýchal od otce, docházel také poslanec dr. Samek a jiní, samí mladočeši. Všichni vyznávali a uctívali dr. Julia a dr. Eduarda Grégra⁴ a po nich dr. Karla Kramáře. K otcovým známým patřil také pražský primátor dr. Jan Podlipný, do jehož rodiny jsem asi dvakrát zašel. A mnozí jiní, na něž jsem buď zapomněl, nebo jejichž jména jsou mi známější z jejich veřejné činnosti než z případných – někdy hodně letmých – styků s naší rodinou.

Jediného známého naší rodiny, jenž později hrál velmi důležitou úlohu v mém životě, ovšem ani zde vynechat nemohu. Znali jsme se dosti povrchně s Josefem Svatoplukem Macharem⁵, který do Akademického gymnázia chodil s mým strýcem, pozdějším vojenským lékařem. Machar byl pro mne v dětství jako spisovatel obecně uznávaným polobohem, osobou nesmírně povznesenou nad obyčejné smrtelníky. Za studentských dob, když jsem začal číst jeho spisy,

4 Bratři **Eduard Grégr** [1827–1907] a **Julius Grégr** [1831–1896] patřili do radikálně liberálního proudu české politiky, k předním představitelům mladočechů a Národních listů. Oba byli několikrát zvoleni poslanci Českého zemského sněmu v Praze a Říšské rady ve Vídni.

5 **Josef Svatopluk Machar** [1864–1942] – básník, fejetonista, prozaik, satirik a představitel kritického realismu; tři desetiletí se živil jako bankovní úředník ve Vídni, úzce spolupracoval s T. G. Masarykem, za první světové války se zapojil do protirakouského odboje a mezi lety 1918–1924 působil jako generální inspektor československé armády.

jsem ho zbožňoval, ale nemohl jsem s ním přijít do nějakého bližšího styku, ač jsem ho znal osobně letmo. Žil ve Vídni a byl zde rozdíl ve věku a postavení. Jeho návštěvy Prahy byly jen občasné a naše známost s ním byla více méně nepřímá, prostřednictvím strýce, jenž však většinu své vojenské služby prožil ve vzdálených posádkách, většinou v Haliči. Naše vzájemné styky začaly až za republiky, když Machar přestal už být generálním inspektorem čs. branných sil a vrátil se znova k literární své činnosti, a já už byl novinářem z povolání.

Pamatuji se, že v době potyček Národních listů s dr. Kramářem otec v rozhorlení na čas Národní listy vypověděl a odebíral místo nich Den, který byl přímým majetkem dr. Kramáře a vycházel až do převzetí Národních listů Pražskou akciovou tiskárnou od Prokopa Grégra. Otec to bez Národních listů vydržel tak asi měsíc. Pak odebíral oba deníky – na tehdejší dobu veliký přepych – ale nakonec znovu Národní listy získaly u něho své výlučné postavení. Byl jsem tehdy příliš mlád, abych znal podrobnosti oněch sporů z přímého poznání. Teprve později jsem je poznal retrospektivně z četby a vzpomínek kolegů, kteří se půtek ve straně aktivně účastnili v tom či onom táboře. Úctu k dr. Kramářovi a příslušenství k Národní straně svobodomyslné jsem od svého mládí považoval za věc docela samozřejmou. Po letech, když jsem se dostal do emigrace v Anglii, jsem se dozvěděl, že v jedné komické opeře Gilberta a Sullivana je popěvek, v němž se praví, že každý malý hoch a každé malé děvčátko, jež se tam narodí, je buď malý liberál, nebo malý konzervatívec. Velmi podobně tomu bylo u nás. Lidé se rodili jako mladočeši a do mladočeské strany. Národní strana svobodomyslná nebyla stranou třídní nebo stavovskou a usilovala soustředit ve svých řadách příslušníky všech tříd a stavů. To však nemění nic na skutečnosti, že jejím jádrem byla jedna společenská vrstva, jejímž byla vyjádřením a kterou organizovala v té či oné formě skoro bezvýhradně.

Dědí se názor na svět

Dítě nepřemýšlí o politice a filosofii a nehloubá o příčinách dění. Hledá ovšem vysvětlení mnoha okolních jevů, ale přejímá je od svého okolí a bez valných rozpaků přebírá jeho názory a přesvědčení. Pochybnosti a konflikty přicházejí až později, když dítě dospívajíc začíná myslet na vlastní pěst a dostává se k popření názoru, že všechno má být takové, jaké to je. Ale nejdříve je zde stadium, že dítě bere prostě na vědomí, že co existuje, je proto a takové, protože to nemůže být jiné.

Nebyl jsem v tom výjimkou. Úctu k dr. Kramářovi a náklonnost k Národní straně svobodomyslné a k jejím zásadám jsem si odnesl z dětství skoro nepozorovaně, stejně jako všechny ostatní představy a zvyky, v nichž jsem byl vychován. Některých jsem se zhostil, jiné mi zůstaly. Národní strana svobo-

domyslná, jež za mého dětství byla na vrcholu své slávy a moci a byla vlastně hlavní představitelkou národa, a to nejen na poli politickém, měla jistě řádný program jako jiné strany. Pro většinu těch, kteří se nezabývali přílišně politikou, poněvadž měli jiné zájmy a starosti a jejichž politická aktivnost se omezovala většinou na účast na občasných volbách, byla však tato strana především skupenstvím vyjadřujícím jejich společenské názory, zvyky a tradice, přesvědčení i předsudky. Pro ně byla prostě soustředěním řádných a pracovitých lidí, slušnosti, rozumu a střízlivosti ve veřejném životě. Tato kategorie lidí, jimž se později dostalo pohrdavého názvu šosáků a maloměšťáků, byla, jak jsem o tom dnes více než kdy předtím přesvědčen, zdravým jádrem národa.

Mluvíci a orákulem této vrstvy byly Národní listy. Národní strana svobodomyslná i její tisk se staly samozřejmým znakem toho nejlepšího, co tehdy bylo v našem národním životě. Patřily k této vrstvě stejně neodlučitelně jako kravata k tvrdému stojatému límci, bez něhož se neslušelo vyjít na ulici, ba ani chodit po bytě. Člověk se mohl rozejít se stranou a jejím tiskem v některé otázce, nebo ji docela opustit, ale nikdy se nemohl odtrhnouti od kořenů, z nichž vyrostl. Když jsem se po první světové válce zapletl do různých politických šarvátek a dostal se do půtky i s Národními listy, pan prof. Karel Juda, tehdy úvodníkář poledníku Národní demokracie, mne jednoho dne slavnostně vyloučil z národa. Přesto však jsem se s Národními listy nemohl rozejít nadobro. Ať byl náš vzájemný poměr jakýkoliv – a někdy byl opravdu špatný – Národní listy chodily do mé domácnosti stále. Nemohl jsem se bez nich obejít, jako nedokážu přijít k snídani neoholený, sedět třeba v nejparnějších letech bez kabátu v něčí společnosti – třeba to byli i jen členové mé rodiny – a jako se rozpakuji vyjít na ulici bez rukavic, když ne na ruce, tedy alespoň v ruce nebo v kapse. Staré zvyky se těžko mění, stávají se druhou přirozeností. A snad je příznakem stárnutí, že se mi je ani měnit nechce.

Většina mých vrstevníků ve straně se stala mladočechy, aniž o tom valně přemýšleli. To neznamená, že se naše generace vyhýbala nebo vyhnula nárazu jiných politických idejí – jako studenti jsme narazili na radikální, realistické, socialistické a volnomyšlenkářské hnutí, abych vyjmenoval jen některé z nich. Ostatně, ani mé dětství samo nebylo uzavřeno docela vlivům značně odlišným od těch, v nichž jsem byl vychován. V našem domě byl domovník a obuvník Šitner, jenž měl na mne vliv mnohem větší, než jsem si tehdy uvědomoval a než by bylo vhod naší rodině, kdyby o tom byla věděla. Šitner byl náruživý písmák, horlivý čtenář, skálopevný socialista a rozhodný nepřítel všech církví a každého náboženství. Ve svém sklepním bytě, který byl také jeho dílnou, měl na stěně viset obraz vousáče, o němž jsem teprve později zjistil, že to byl Karl Marx. Odebíral tiskoviny, o nichž jsem se neodvažoval mluvit se svými rodiči. Vyprávěl mi pohádky, příběhy z „vandru“, ale pověděl mi také takové zajíma-

vosti, jako že lidé povstali z opice. Měl o tom dokonce knížku, na jejíž obálce byl namalován člověk s torzem ocasu, jako přechodný článek vývoje. To všechno a mnoho jiného nesporně prokázala věda, k níž měl nábožnou úctu nestudovaného člověka. Někdy mi také vypravoval, jak bude vypadat svět, až si budou všichni lidé rovni, až si budou navzájem bratry a nebude panovníků, šlechticů, kněží a vydrídušských kapitalistů, ale všechen majetek bude spravedlivě rozdělen a každý bude pracovat podle svých schopností a dostane všechno podle svých potřeb, až budou lidé konat všechno z lásky k práci a ne pro peníze, jež budou odstraněny, či pro jiný osobní prospěch. Měl knihy – o těch nemohu nic říci, protože jsem je nečetl a jejich názvy, pokud jsem je tehdy snad znal, jsem docela zapomněl –, ale odebíral také časopisy, z nichž mne zajímaly ty obrázkové. Byla to brněnská Matice svobody a satirické Kopřivy. (Možná, že to byl Palcát.) Tam jsem prvně shlédl obrázky obtloustlých kapitalistických vykořisťovatelů, kteří mívali na hlavách cylindry, kouřili obrovské a tlusté doutníky (obyčejně s páskou na nich), vyhazovali na dlažbu, z práce a z bytu vychrtlé dělníky, ač otrhané a zbědované dělnické ženy před nimi klečely na kolenou a prosily o slitování. Jinak pili jen šampaňské a chovali při tom na klíně slečny nedostatečně oblečené. Kromě těchto kapitalistů tam bývali zobrazováni také kněží. Byli dvojího druhu. Jedni byli tlustí na prasknutí, druzí zase hubení a vyčouhlí. Tento poslední druh míval na hlavě klobouk zvláštního druhu, z něhož bylo patrné, že to jsou jezuité. Všichni byli ovšem stejně odporní. Od pana Šitnera jsem se začal učit protiklerikalismu a načichl jím více než důkladně.

Doma jsem ovšem nedostal noviny do rukou. Ostatně noviny bez obrázků mne hodně dlouho nezajímaly. Měli jsme však, kromě Světozora, jehož obrázky jsem miloval, také Humoristické listy a Šípy, jejichž obrázky jsem rád prohlížel, když jsem je mohl na chvíli nepozorovaně sebrat.⁶ Tam byly zase jiné typy, rakouští úředníci – zásadně se jim tak říkalo byrokraté – nadutí a v uniformách, dále přiblíbí a suroví Němci – každý z nich měl na hlavě buď Michlovu noční čepici s cípkem, nebo „piklhaubnu“, to jest helmici s bodcem na temeni. Byli tam zobrazeni také socialističtí agitátoři se širákem na hlavě, vlající kravatou a bujnou kšticí. V ruce mívali buď láhev rumu, nebo petroleje, či vitriolu. Někdy měli v ruce doutnající pumu. Měl jsem je všechny srdečně nerad.

O mnoho let později jsme ve studentské organizaci Národní strany svobodomyšlné zpytovali v přátelském rozhovoru, jak se kdo z nás dostal do organizace a jak jsme přišli k našemu názoru na svět. Neřekli jsme si to tak naplno, ale v podstatě jsme si navzájem doznali, že jsme se do strany jaksi narodili. Na

6 Obrázkový časopis Světozor vycházel s přestávkami mezi lety 1834–1943, satirický týdeník Humoristické listy [na veřejnosti známé jako Humory] mezi lety 1859–1941 a podobně zaměřený týdeník Šípy mezi lety 1887–1907 pod redakcí známého revolucionáře Josefa Václava Friče a poté v letech 1915–1922.

všechny z nás působily stejné vlivy, rostli jsme v přibližně stejném prostředí a politicky jsme začali myslet, když jsme se již skoro automaticky dostali tam, kam nás vedla výchova z dětství.

Pan Šitner mne jistě neobrátil na socialismus, ale působil značnou měrou jako korektiv na výchovu z domova a na vliv kamarádů. Ani pod jeho vlivem jsem neuvěřil na rozmařilé kapitalisty. Za svého života jsem jich poznal dost, abych věděl, jakým to šíleným nesmyslem krmili socialisté své prostoduché věřící. Měl jsem a dosud mám k těm tak ostouzeným a dnes tak krutě pronásledovaným fabrikantům, velkoobchodníkům a maloobchodníkům, statkářům a řemeslníkům hlubokou úctu pro jejich pracovitost, podnikavost, důmysl, odvalu a vytrvalost, pro jejich smysl pro čest a slušnost, pro jejich zpravidla vzorný rodinný život a pro jejich vlastenectví. Jistě byli i mezi nimi lidé jiného druhu, ale není společenské vrstvy, jež by neměla své prašivé ovce. Ale jako jsem nepodlehł sugesci socialistů, nepodléhal jsem ani sugescím opačným. Neuvěřil jsem v existenci socialistického agitátora s lahví petroleje, rumu nebo vitriolu v ruce. Poznal jsem mnoho socialistických pracovníků, jichž jsem si musel vážit, i když jsem nedovedl sdílet jejich názory. Pan Šitner, který za mého dětství nakrátko prošel mým životem a jehož jsem pak docela ztratil z obzoru, je jedním z lidí, jimž jsem za mnoho zavázán vděčností. Probudil u mne zájem o chudého člověka a o socialistickou literaturu. O socialismu mluvil jako o vědě. Myslím však, že mu socialismus byl spíše náboženstvím. V něm jsem poznal socialistu onoho prvotního druhu, jenž zakládal své nauky spíše na lásce k lidem než na nenávisti k odpůrcům, který se obracel k lepším citům a ne k zášti a závisti, který chtěl budovat a ne bořit, který chtěl lidem dávat a ne jim brát, a který nenáviděl každé násilí a útisk, každé tmářství, každé pronásledování a poutání ducha. Již v jeho době se však socialisté rozhodli opustit své „utopistické“ předky ve prospěch šarlatánů „vědeckosti“. Ze mne už nikdy socialista nebude, ale kdybych měl někdy volit, jistě bych se rozhodl pro ty „utopistické“ socialisty. Ti „vědečtí“ svou nevědeckou pověrou napáchali na světě více zla, než to dokázal kdo jiný v moderních dobách. Pan Šitner, který se tak zbožně díval na obraz Karla Marxe, by se jistě zhrozil, kdyby se byl dožil toho, aby mohl vidět, co se všechno napáchalo a ještě páchá ve jménu tohoto falešného proroka, povýšeného na poloboha.

Naše rodina

Snad nebude neskromné předeslat vzpomínkám na dobu také několik slov o naší rodině. Několik jejích členů bylo za okupace zavražděno Němci. Patří tedy mezi oběti doby a zasluhují, ne snad nějaký pomník, ale alespoň stručnou připomínku, že žili a trpěli společně s národem.

Otec i matka pocházeli z malého městyse Maršovice u Neveklova v kraji benešovském. Otec byl velký a statný. Chodil vzpřímen až do své osmdesátky – tak jsem ho alespoň viděl, když jsem se s ním posledně loučil před svým odchodem do emigrace, z níž jsem se nevrátil. O tom, jak se mu dařilo za okupace, nevím nic, než co stručně praví telegram, který mi po navázání poštovního styku s Prahou poslal do Londýna můj nyní již také zesnulý švagr, profesor Husovy evangelické fakulty dr. Slavomír Daněk: „Rodina Kopeckých zmizela beze stopy.“ Protože rodina Daňkových udržovala s naší rodinou stálé styky, i když to bylo nebezpečné, byl by švagr věděl, kdyby byl otec zemřel přirozenou smrtí. Ani můj strýc, plukovník zdravotní služby ve výslužbě, otcův bratr a Macharův spoluzák, jeden z mála příbuzných, kteří okupaci přečkali, nemohl mi podat žádné informace.

V rodinném albu jsme měli doma fotografii otce z doby, když se vrátil z vojny a oženil se. Bylo mu tehdy málo přes 24 let a měl mohutný knír a bradku. Ta bradka zmizela, knír se zmenšoval, až nabyl formy kartáčku, jemuž jsme říkali „anglický knír“. Matka, drobnější postavy, útlá a v posledních letech svého života hodně neduživá, zemřela dva roky před Mnichovem. Byla konzervativnější než otec, alespoň pokud se zvyků a kroje týče. Měla například nedůvěru ku konzervám nebo těstovinám továrně vyrobeným a vařila, jak se v mládí naučila. Nové pokrmy pojala do svého jídelníčku jen docela výjimečně, a to ještě v posledních letech svého života, když už sestry začínaly mít vliv na vedení domácnosti. Módě v oblékání však činila ústupky jen docela pranepratrné. Do posledních svých dnů nosila šaty a blůzy s vysokým stojatým krajkovým límcem a jakousi krajkovou náprsenkou. Měla všechny vlastnosti typické české hospodyně. Vstávala první a nešla si večer lehnout, dokud nebylo všechno uklizeno, dveře pečlivě uzamčeny a plyn zatažen a všechna světla zhasnuta. Na mazlení s námi dětmi času neměla, ale starala se o nás přepečlivě a měla o nás více strachu než zapotřebí a než jsme oceňovali. Ale to byla už vlastnost všech dobrých matek.

Z prvních dob dětství si pamatuji, že poměr rodičů k nám dětem (bylo nás pět naživu a tři zemřely před mým narozením) byl přísné autority – jiná metoda se tehdy ani nepovažovala za správnou. Byli jsme vedeni k slušnosti a zdvořilosti, pracovitosti a šetrnosti a vůbec k dobrým mravům. Dostali jsme všechno, co jsme potřebovali, ale ne více. Nebylo to ani z nouze (naši nebyli bohatí, ale otec, ač nebyl obchodním géniem, vydělával ve svém obchodě s lahůd-

kami tolik, abychom mohli žít klidně a bez strádání), ani ze skrblictví. Byl to prostě zvyk vrstvy, jejímiž byli typickými příslušníky. Teprve když jsme dospívali, začali moji rodiče podléhat novým zvykům. Někdy si trochu více dopřáli a zmírnili svůj poměr dospělých k malým dětem. A když se objevila vnoučata (má dcera Jarmila byla první), rodiče docela roztáli a vynaložili všechno úsilí mou dcerku rozmazlit.

Změny doby sejevily v mnoha věcech. Otec ve věku značně pokročilém přestal kouřit dýmku a doutníky a dal se na cigarety, jejichž kouření mi tak dlouho zazlival. I nadále chodil pravidelně jednou týdně na večerní posezení do Městanské besedy, ale jak jeho pravidelná společnost vymírala, začal dávat přednost kavárnám. Zprvu to byla kavárna Merkur na rohu Eliščiny (pozdější Revoluční) třídy, na rohu Josefského náměstí (pozdějšího Náměstí Republiky), později kavárna na Náměstí Míru na Vinohradech (myslím, že se jmenovala Royal).

Ani otec ani matka nebyli na nějaké cestování, ba ani ne pro nějaké výlety. Matka občas navštívila příbuzné na Benešovsku a Sedlčansku, ale za svého života nebyla v žádném z větších měst Čech. Také otcovy cesty se omezily jen na zájezdy k některým příbuzným (Maršovice, Benešov, Votice, Janovice, Sedlčany a Čechtice), ale jednou byl za mnou v Liberci, když jsem tam na krátký čas byl poslán reorganizovat Severočeský deník. Osud ho však jako mladého muže zanesl nepochopitelnou hrou náhody na krátkou dobu do končin Jaderského a Středozemního moře. Nikdy jsem nevěděl, jak se stalo, že místo u armády sloužil u vojenského námořnictva a že se tak dostal nejen do Pulje a Terstu, ale také do Alexandrie a Port Saidu. Vzpomínky na vojenskou službu v prostředí, jež nikdo z nás nebo z jeho osobních přátel neznal, byly u něho stále živé a všichni jsme dovedli nazpaměť, co prožil, když byl poddůstojníkem v rakouském válečném námořnictvu.

Otec i matka byli věrnými mladočechy. Otec měl více politického zájmu – i když ne právě mnoho – než matka, což nepřekvapí, uvážíme-li, že až do vzniku republiky ženy neměly hlasovací právo a že proto byl pro ně politický zájem věcí docela výjimečnou. Všechny úsudky o veřejných záležitostech a o okolním světě čerpali rodiče z Národních listů. A po mladočeské straně věřil otec skálopevně na státoprávní demokracii a pak na národní demokracii, jen to Národní sjednocení – a to již hodně pod mým vlivem – viděl nerad a horlivě schvaloval mou účast na snahách přimět staré národní demokraty k rozchodu s ligisty. Protože se připojil k straně dříve, než jsem se narodil, věřil na bratry Grégry stejně intenzivně jako na dr. Kramáře.

Rodiče se snažili nás vést k praktickému povolání, a proto se dívali celkem nevlídně na mé literární pokusy. Mé rozhodnutí vstoupit do novin přijali s krajní nelibostí – každý novinář byl pro ně hodně dlouho jen zběhlým studen-

tem a zkrachovanou existencí. Věc ještě zhoršovalo, že jsem s novinařením nezačal právě v Národních listech. Ani má novinářská dráha, ani knihy, jež jsem vydal, nezměnily jejich názor, že bloudím existenčně i politicky, a teprve když kolega Antonín Pimper napsal do Národních listů velmi přátelský referát o mé knížce *Noviny a novináři*, začali soudit, že ze mne snad přece jen něco bude. Ale teprve když jsem vstoupil do Národních listů a v jejich sloupcích, a dokonce i na místě vyhrazeném pro úvodníky se začalo objevovat moje jméno, vzali moji rodiče na vědomí, že nejsem ztracenou existencí.

Starší můj bratr, nejstarší z nás dětí, se věnoval obchodu a měl nakonec velmi dobře prosperující výrobu ozdobného perí a umělých květín. V mládí měl také literární aspirace a stýkal se s některými méně významnými literáty socialistického zaměření, jež jsem poznal jeho prostřednictvím. Dokonce občas něco napsal do dělnického časopisu *Záře* a byl i nějaký čas organizovaným členem sociální demokracie. Pak vystřízlivěl a volil rádně národně demokraticky, stejně jako jeho manželka. Oba dva i jejich synek Jirka zapadli beze stopy. Starší sestra, neprovdaná, byla náruživou čtenářkou s vytríbeným literárním vkusem a pravidelnou návštěvnicí divadel a koncertů. Pracovala v kanceláři, nevím však již kde, jako nevím, kdy a jak zahynula za německé okupace a nesporně německým proviněním, jako tolik jiných českých lidí.

Mladší bratr byl také obchodník. Oženil se s neteří spisovatele Vojtěcha Rakouse a měl dvě děti, Jaromíra a Janičku. Bratr prodával obuv, a protože se do obchodu přiznal, vyučil se ševcovině. Byl velmi aktivní v národní demokracii, kde stál mnohem více napravo než já. Pracoval také horlivě v zednářské lóži, do níž jsem ho uvedl. Z celé té rodiny zůstala naživu po okupaci jen švagrová, sestra bratrovy manželky.

Mladší sestra, nejmladší člen naší rodiny, studovala na umělecko-průmyslové škole. Všichni členové naší rodiny zapadli někde v německém koncentráku nebo snad na poprávišti. Nikdo neví, jak to bylo. Marně jsem sháněl o nich zprávy. Snad jsem k jejich smutnému osudu přispěl svou činností v zahraničí, snad se stali obětí msty za zednářskou akci, jež přivedla do záhuby tolik mých přátel – nevím a patrně se již nikdy nedovím. Hroby nevydávají svá tajemství.

Snad je tato vzpomínka příliš suchá, ale nechci být osobní. Nemyslím, že by mohlo čtenáře těchto vzpomínek zajímat, co pociťuji ještě po letech. Nepustil jsem se ostatně do psaní těchto vzpomínek, abych mluvil přílišně o sobě a svých drahých. Nemohl jsem však vynechat své rodiče a sourozence, a to zejména, když jejich osud byl částí osudu, který postihl celý národ.

Mladočeští studenti

Roku 1910 se konal v Pardubicích velký sjezd mládeže národní strany, jenž se stal mezníkem v jejím vývoji. Krátce po tomto sjezdu, několik měsíců před posledními všeobecnými volbami do rakouské říšské rady⁷, jsem se stal členem studentské organizace strany. Organizace měla stále místnosti ve druhém patře budovy Národních listů, nalevo od schodů. V těchto místnostech bylo později inzertní oddělení Národních listů, jejichž redakce také zabrala větší druhou část patra napravo od schodů. V době, o které mluvím, tam býval sekretariát Národní strany svobodomyslné, který se po válce přestěhoval do paláce Národ na Václavském náměstí.

Místnosti studentské organizace byly jakousi klubovnou, v níž jsme se scházeli, kdykoliv jsme měli čas. Formální schůze nebyly časté. V klubovně jsem býval často, mnohdy jsem tu proseděl celé dny a uzavřel tam mnohá přátelství, jež v některých případech přetrvala léta. V organizaci jsem nebyl valně činný. Nebyl jsem ani členem výboru, ale my jsme si na formality a na obřadné schůzování nepotrpěli a dohadovali se mezi sebou docela neformálně. Mezi členy výboru a řadovými členy nebylo rozdílu. Všichni jsme byli přáteli a až na některé nečetné výjimky, všichni jsme trpěli stejným nedostatkem peněz, který nás však nijak netrápil. Studenti „kapitalistické“ strany, i když někdy z rodin dobře situovaných, velmi často však z rodin opravdu chudých, žili mnohem šetrněji než chudí studenti dob pozdějších. Vyplývalo to jaksí z tehdejšího názoru na svět, stáli jsme své rodiče i tak dost peněz, a pokud jsme sami nevydělali na to, co nebylo nezbytné, neměli jsme na to.

Na schůzích jsme politizovali, ale hlavně jsme se přeli vzrušeně, ač přátelsky, o literaturu, umění a filosofii. Nebyl to jen mladistvý temperament, ale také nezkušenost, neobratnost ve vyjadřování a zřejmě i tréma, co nás, jakmile jsme začali mluvit k většímu fóru, vedlo k nepřirozenému zvyšování hlasu, dogmatickým formulacím a zatvrzelému lpění na maličkostech. Kdo někdy prožil diskuse mladých studentů, kteří jsou asi na celém světě a za všech dob stejní, dovede si snadno učiniti představu o formě a úrovni našich debat. Po jedné stránce však náš „buržoazní“ původ ovlivnil naše vyjadřování: nestrpěli jsme vulgárnost, slang a neslušnosti vůbec.

Nemohu dnes říci, jakou zevní činnost vyvíjela naše organizace. Nemyslím, že toho bylo mnoho, pokud nešlo o forum čistě studentské, o fakultní spolky a podobně. Pamatuji se jen na přednášky, jež jsme pořádali v učňovských besídkách, na vydávání našeho listu Snaha, na náš protestní zákrok u dr. Kramáře proti dohodě s národními socialisty, na doplňovací volbu do

⁷ Volby se v Předlitavsku uskutečnily 13. a 21. června 1911. Zvoleno bylo 561 poslanců dolní komory vídeňského parlamentu, včetně 108 Čechů.

českého zemského sněmu v Mladé Boleslavi, při níž byla zvolena paní Božena Viková Kunětická⁸, jako první žena v Rakousku, a konečně na naši agitační činnost při volbách 1911. Snad toho bylo více, jiní kolegové se jistě zúčastnili většího počtu akcí. Sám jsem tehdy nebyl spolkař a nepamatuji se, že bych se byl účastnil něčeho jiného.

Studentská organizace vydávala měsíčník *Snaha*, jehož úroveň byla, pokud mohu po tak dlouhé době podle vzpomínek usuzovat, velmi slušná. Předsedou a nesporným vůdcem studentské organizace a mladé generace Národní strany svobodomyslné byl dr. František Stašek, jenž byl za války tajemníkem Maffie a potom to dotáhl na ministerského radu v prezidiu předsednictva ministerské rady. Náš styk trval skoro až do Mnichova, ač po válce nebyl již tak častý jako před válkou. Nebyl však méně srdečný. Za války byl mně a mnoha jiným František Stašek velikou posilou, když z bojiště chodily deprimující zprávy o vojenských úspěších takzvaných ústředních mocností. Při náhodných schůzkách šířil František vždy optimismus a měl vždy nějakou „zaručenou“ dobrou zprávu, jež se však někdy ukázala docela nezaručenou. Vždy věděl, že se něco stane, co „rázem změní situaci!“. Neptal jsem se ho nikdy na pramen jeho zpráv. Věřil jsem proto, že jsem mu důvěřoval, a ostatně také proto, že jsem chtěl věřit.

Jen jednou mezi námi nastal chlad. Bylo to v prvních měsících války, když jsem ho zastihl s Vojtou Holečkem ve vinárně u Šutterů. Neviděl jsem oba delší dobu – studentská organizace se od války pravidelně nescházela, už proto, že mnozí, jako například Vojtěch Holeček, narukovali na vojnu a já byl ostatně proti zvyku zaměstnán studiem. Bylo to naše první setkání od počátku války. Seděli jsme spolu, popíjeli a mluvili, ale pořád jsem měl pocit jakési cizoty. Byl jsem vždy až chorobně citlivý a od dětství jsem trpěl pocitem, že moji známí o mne vlastně nestojí a že mne ve své společnosti trpí jen ze zdvořilosti. Nejednomu známému jsem se zdál upjatým, zatímco jsem se obával, abych se nevtíral. Chystal jsem se tedy pod nějakou záminkou zmizet, ale pak přišla řeč na Belgii a já se pochlubil, že jsem napsal o ní a o jejím napadení Německem básničku. Vytáhl jsem ji z kapsy a Stašek mne vyzval, abych ji přečetl. Nepamatuji se již na její obsah a nepochybuji, že byla stejně nedoucká, jako všechny ostatní mé básnické výplody. Uměleckou nedokonalost provázela však šťavnatost protiněmeckých výrazů, jež by mi byla snadno mohla způsobit mnohé nepříjemnosti. Na mé druhy však působila příznivě. Vyjadřovala i jejich nenávisť k Němcům a Rakušanům. Stašek mi řekl rovnou, abych se nezlobil, ale

8 **Božena Viková-Kunětická** [1862–1934] – spisovatelka a dramatička, představitelka rodičů se feministického hnutí v českých zemích, do politického života se zapojila jako členka mladočeské strany. Roku 1912 byla zvolena do Českého zemského sněmu jako vůbec první poslankyně v historii, byl zákonodárny sbor se kvůli napětí mezi Čechy a Němci nikdy nesešel a vzápětí propukla první světová válka. V Československé republice krátce zasedala v senátu za národní demokracii, načež byla jmenována členkou České akademie věd.

že musel být opatrný. I mezi našimi druhy se objevili Rakušáci a že nevěděl, jak je to se mnou, zejména když jsem se mezi nimi tak dlouho neukázal. Od té doby náš poměr zůstal nezkalen. O osudech Staškových za druhé světové války nevím nic, s Vojtěchem Holečkem jsem se rozešel až po druhé světové válce, když opustil všechno, nač jsme věřili, a dal se do služeb komunistických držitelů moci. Má básnička, jež našťěstí upadla v zapomenutí jako všechny ostatní mé básnické pokusy, mi vynesla jediný honorář, který jsem v životě dostal za pokusy o básnění. Četl jsem ji v mladistvé bezstarostnosti dosti nahlas, aby ji mohli zaslechnout i u jiných stolů. A najednou se u nás objevil číšník a přinesl každému z nás po čtvrtce vína, bez objednávky a bez placení objednal je pro nás nějaký pan rada, který právě odešel a nám vzkázal po číšníkovi, že je potěšen našimi city, ale že nám radí, abychom byli opatrnější, protože lumpové jsou všude. Nevím, kdo byl ten pan rada, ale nebylo to prvně ani posledně, že jsem poznal sílu anonymní národní solidarity.

Staškovi i mně byl nejbližší Vojtěch Holeček, syn dělníka ze Smíchova a selské dcerky, jež svého syna vychovala v mladočešství a rusofilství. Stašek Holečka vždy označoval za předurčeného vůdce mladé generace a jednou snad i důstojného nástupce Kramářova. Byl to snad největší Staškův omyl. Dlouho se ovšem zdálo, že se Staškova předpověď splní. Holeček upadl do ruského zajetí, vstoupil do legií, dosáhl hodnosti majora, byl v Osvětové odbočce Vojenské správy Odbočky národní rady na Rusi a členem redakce Československého deníku, který vydávaly legie na Sibíři. Po návratu do vlasti byl nějaký čas pobočníkem J. S. Machara, tehdy generálního inspektora čs. branné moci, vstoupil pak do redakce Národních listů a po rezignaci Antonína Pimperla na šéfredaktorství se stal jeho nástupcem. O volbách r. 1935 byl zvolen poslancem za boleslavskou župu na místo dr. Františka Hodáče. O tom, jak skončila tato slibná kariéra po jeho návratu z koncentračního tábora v Buchenwaldu, budu mluvit ještě při jiné příležitosti, protože Vojtěch Holeček byl mi ze všech členů studentské organizace nejmilejší a měl jsem s ním také nejvíce styků.

Studentská organizace Národní strany svobodomyslné je dnes zapomenuta, jako je zapomínána – pokud není ostouzena – strana sama a naživu je dnes již jen velmi málo z těch, kteří prošli jejími řadami. Nebude dlouho trvat a zemře poslední z nás. Pamětník oněch dob, snah a nadějí má proto povinnost ji připomenout. Byli jsme družinou mladých lidí, různých povah a nadání, velmi protichůdných zálib a temperamentů, ale nebylo mezi námi nikoho, kdo by byl aspirantem na koncesovanou politickou živnost. Všichni jsme byli vřele oddáni národu, svobodomyslnosti a pokroku, všichni jsme byli ochotni sloužit, protože jsme to považovali za nejvyšší povinnost, již je nutno plnit ochotně a do všech důsledků. Nikdo z nás nešel do organizace v naději, že tam položí základy své kariéry, jež by mu umožňovala komandovat národ a mít se dobře

na útraty veřejnosti. Zajisté, i mezi námi se našli lidé, kteří potom šli docela jinou cestou. Rozhodně to nebyly nejlepší povahy, jež si později vyšlapaly cestičku k velmi krátkodobé a málo čestné „kariéře“ tím, že se obrátily zády k víře a nadějším mládí.

O novinách a novinářích

Před první světovou válkou vypadaly noviny docela jinak než za války a hlavně po ní. Teprve válka a po ní následující prudké změny ve světě jsou počátkem většího zájmu veřejnosti o zprávy. A stupňovaný zájem o zprávy zvýšil také podstatně rozšíření tisku. Před válkou se noviny nečetly tak horlivě a soustavně. Náklad denních listů byl proto mnohem menší, než tomu bylo později. Také jejich obsah byl v podstatě jiný. I dobré noviny kladly mnohem méně důrazu na stránku zpravodajskou a mnohem větší na články, jichž bylo mnoho a často také hodně dlouhých. Jevilo se to také v zevní úpravě novin. Nepamatuji se, že bych byl do vypuknutí války viděl na některém listě titul přes celou stranu. Titulek na dva sloupce byl uznávaným maximem, a to ještě jej mnozí viděli neradi. Pamatuji se, že státoprávně pokrokový deník Samostatnost, který si potrpěl na poněkud nápadnější úpravu než ostatní pražský tisk, měl jednou na první straně zprávu o zatmění slunce nebo o skvrnách na slunci a opatřil ji titulem přes dva sloupce. Ten den jsem slyšel od mnoha známých přísné odsudky senzacechtivosti, pěstované Samostatností. Tak malichernou věc dát na první stránku, a ještě ji opatřit tak velikým nadpisem! Výstřely v Sarajevě zahubily nejen rakousko-uherskou monarchii, ale zničily také určitý druh světa, jenž sice měl své vady, ale nebyl ve všem tak špatný, jak si mnozí mysli a snad dosud myslí.

Ačkoliv český tisk měl celkem omezené rozšíření, nebylo lze pozorovat nějaké přehnané obchodní soutěžení mezi listy. Každý vydavatel se ovšem docela pochopitelně snažil zvýšit náklad a získat co možná nejvíce obchodních inzerátů, protože to zvětšilo jeho zisk, či spíše zmenšilo jeho prodělky, protože na novinách se obvykle nevydělávalo a sotva kdo z nich zbohatl. Ale obchodní stránka novinářského podnikání, ač nebyla a nemohla být přehlížena, hrála vedlejší úlohu vedle stránky politické. Předválečná doba neznala pojem „novinářského průmyslu“, čistě obchodního vydávání novin. Noviny se nevydávaly pro zisk, ale aby hlásaly určité názory, a proto veřejnost nemilovala listy, jež by se nebyly vázaly na nějaký politický nebo názorový směr. Havlíčkovská tradice byla v českém tisku oné doby všemocná. To neznamená, že se v českém tisku vyskytovali sami Havlíčkové, ale zjevy prodejných nebo ohebných novinářů, kteří jednou psali tak a podruhé onak a řídili se příkazy toho, kdo platil, a ne svého svědomí, byly velmi vzácné a zahrnuty obecným opovržením.

V období, o kterém píši, řádila v českém tisku dosud cenzura, ale nebylo již staré persekuce, o níž mluvili starší pamětníci. Když kolega vypravovával, jak se v dětství chodil dívat na redaktora Národních listů Vávru Haštalského⁹, který byl vězněn dva roky „pod věží“ na Karlově náměstí a měl na nohou okovy, byla to už jen legenda, vzpomínka na doby, o nichž jsme soudili, že se již nikdy nemohou vrátit. Kdo z nás tušil, že mohou nastat časy ještě horší? Český novinář nebyl již jednou nohou v kriminále, ale zpravidla byl chudý jako kostelní myš a velmi špatně placen. Některé noviny platily své redaktory opravdu žebrácky a někdy i hodně nepravdělně, ale ani vydavatelé novin zpravidla z této činnosti nezbohatli. Spíše naopak. Být novinářem a zejména politickým novinářem však znamenalo tehdy zastávat důležitý národní a veřejný úřad. Činilo jej to příslušníkem vůdcovské garnitury národa. Tehdy nebylo významného politika, který by nebyl buď novinářem, nebo alespoň stálým spolupracovníkem některého listu. Tisk byl chudý. Nemohl si mnoho dovolit. Proto také nebylo zvykem vysílat zpravodaje do ciziny. Noviny mívaly většinou parlamentního zpravodaje ve Vídni, ale mnohé z nich z úsporných a praktických důvodů pověřily tímto úkolem poslance své strany.

Hlavním zdrojem zpravodajství českých novin o tom, co se dělo v monarchii a v zahraničí, byla c. k. korespondenční kancelář „Korbyro“¹⁰, jež dodávala českým listům zprávy toporně z němčiny přeložené. Kromě toho měl každý list síť dobrovolných dopisovatelů v nejrůznějších místech českých zemí a někdy i v cizině, kteří sdělili vše důležité i nedůležité, co se kde přihodilo. Zejména Národní politika měla síť takovýchto domácích zpravodajů neobyčejně rozvětvenou. Ale zprávy nebyly to hlavní. Po válce to vypadalo ovšem již hodně divoce, protože se tehdy noviny začaly předhánět ve zpravodajství, ale pro předválečné nazírání na zprávy jako na součást novin to bylo opravdu charakteristické. Ne nejnovější zpráva, ale nejlepší úvodník, to byla ctižádost tehdejšího žurnalistu.

Proto je také pochopitelné, že reportérů bylo poměrně málo a že nebyli těmi nejváženějšími členy redakce. Reportérství bývalo zpravidla prvním stupínkem v novinářské kariéře. Jen někteří zůstali v tomto oboru z náklonnosti a mnozí tam také uvázli z neschopnosti dostat se „výše“. Zvláštní, za republiky docela vyhynulou kategorií reportérů byli ti, kteří chodili na veliké slavnosti, slavné pohřby, hostiny a bály a s podivuhodnou přesností zaznamenávali, kdo tam byl a jak byla která dáma oblečena. Soudní síň bývala obvykle zanedbávána. Jen velké senzační procesy upoutaly jakousi pozornost. Politické procesy se ovšem nepovažovaly za doménu soudních zpravodajů, ale patřily plně do

9 **Vincenc Vávra Haštalský** [1824–1877] – právník, novinář, překladatel z francouzštiny, účastník revolučních událostí roku 1848 v Praze a činovník řady studentských spolků; za Bachova absolutismu vězněn.

10 Oficiální název zněl C. k. telegrafní a korespondenční kancelář [K.K. *Telegraphen-Korrespondenz-Büro*], vznikla k 1. lednu 1860.

sféry redaktorů politických. Ovšem, byli zde dva soudní zpravodajové, kteří se těšili znamenité pověsti, totiž Ignát Herrmann¹¹ z Národních listů a Josef Hejda z Národní politiky. Oba byli však uznávaní spisovatelé.

Mnohem menší úlohu hrávali takzvaní lokálkáři, to jest reportéři, kteří získávali – hlavně na policejním ředitelství – zprávy o zločinech a nehodách a sledovali míšení událostí menšího významu, jimž noviny poskytly velmi málo místa. Snad jediný významný z nich byl Josef Vejvara, jemuž se však v tehdejších Národních listech nedostalo mnoho příležitosti projevit mimořádné nadání, jež prokázal například tím, že našel vraha Valeše v Krči dříve než policie. Jiný znamenitý reportér Bubník přešel dokonce do služeb policie jako detektiv a na konci války a v prvních letech republiky se těšil pověsti jakéhosi československého Sherlocka Holmese.

I sport býval v českém tisku popelkou. Noviny znaly především tělocvik, a to ovšem jen sokolský, pokud ovšem z politických důvodů nebyl favorizován Orel nebo Dělnické tělocvičné jednoty. Průkopníkem sportovního (na rozdíl od tělovýchovného) žurnalismu byl u nás Vilém Heinz, který v Národních listech kladl váhu především a skoro výhradně na „lepší“ sport, jako na lehkou atletiku, šerm, veslařství, cyklistiku a automobilismus.

Zvláštní „ženská hlídka“ byla v oné době také velmi vzácná. O ženských věcech se psávalo ovšem v novinách hodně a psaly také ženy – do Národních listů psala například paní Renáta Tyršová, Eliška Krásnohorská, Eliška Purkyňová a mnoho jiných. První přímá „ženská hlídka“ se však objevila v Národní politice, řídila ji „Yvonna“ neboli Olga Fastrová¹², jež byla také první českou novinářkou z povolání. Miloslava Síssová, jež již před válkou působila v Národních listech, Pavla Buzková z Času, paní Ziegloserová a jiné, na něž si nevzpomínám, byly orientovány více politicky než „odborně žensky“. Také Marie Majerová, jež začala jako manželka Josefa Stivína psát do Práva lidu, měla již tehdy zájmy převážně literární.

Největší zájem věnoval český denní tisk před válkou politice, a úvodník byl proto nejvýznamnější a nejdůležitější osobou celého listu. Vedle politiky hrála velkou úlohu rubrika kulturní. Nebylo listu, který by nebyl přinášel pravidelné zprávy z oboru literatury, výtvarného umění, hudby, divadel, školství, věd a kulturního života vůbec. Kromě toho nebylo listu bez zvláštní nedělní přílohy, jejíž část byla věnována literární tvorbě, někdy čistě zábavné, a zbytek kritickým a poučným statím.

11 **Ignát Herrmann** [1854–1935] – novinář, humorista, autor oblíbených črt, povídek a románů z prostředí hlavního města.

12 **Olga Fastrová** [1876–1965] – spisovatelka, učitelka, překladatelka; než se stala dlouholetou redaktorkou Národní politiky, redigovala ženský časopis Vesna.

Také fejeton byl od dob Nerudových něčím, co musel mít každý list. Nebyl to vždy fejeton v pravém slova smyslu a ne každý, kdo psal „pod čárou“, to dobře dovedl. Snad nejznámějším, nejvlivnějším a nejprovokativnějším byl J. S. Machar, který psal do Času pod značkou „by“. Viktor Dyk psával do Samostatnosti, Zevloun (Ladislav Tůma) do Národních listů – po tolika letech si však člověk vzpomíná už jen na ty, s nimiž se znal a stýkal.

Charakteristickým znakem tehdejších novin byly romány na vystřihování, tištěné v knižní formě. Tyto romány byly velmi oblíbené, i když mnohdy nestály ani za ten špatný papír, na němž byly vytištěny. Ale hovělo to době, v níž se noviny nekupovaly na ulici od kolportérů. Za Rakouska byla pouliční kolportáž zakázána a lidé stejně dávali obvykle přednost tomu, aby jim noviny byly doručeny roznáškou, takže je měli včas k snídani. Listy věřily, že jim romány na pokračování předplatitele udržují.

Ranní noviny vycházely tehdy ve 4 hodiny ráno a ne jako později již v 8 hodin večer s datem následujícího dne. Některé deníky měly ještě polední nebo večerní vydání, jako doplněk vydání hlavního. Večerníky jako samostatné listy nebyly tehdy zvykem a teprve krátce před válkou se objevily tři první listy tohoto nového typu. Noviny se také tehdy neprodávaly všeobecně hluboko pod výrobní cenou. Tato zásada sice vadila jejich značnějšímu rozšíření, ale uchránila tisk před mnohými potížemi a nectnostmi, jimiž byl tisk postižen později. Jsem přesvědčen, že laciné noviny republikánské doby nám přišly příliš drahé, protože při shonu po velikém nákladu nevěnovaly pozornost některým věcem, jimž pozornost věnovat měly a jež by tisku doby předválečné docela jistě neunikly.

Denní listy před válkou

V posledním desetiletí před válkou byla Národní politika nejrozšířenějším deníkem a také nejbohatším. Mezi vzdělanými vrstvami nejvlivnějšími listy byly Národní listy a Čas. Národní listy tehdy již ztratily mnoho ze své původní pozice listu představujícího a formujícího veřejné mínění národa. Mladočešství bylo již na ústupu a pomalu je zatlačovaly jiné myšlenkové a politické proudy. Stále hlasitěji se ozývaly hlasy o „úpadkovém“ mladočešství. Nicméně mladočešství mělo dosud postavení dominující a Národní listy byly pořád nejpřednější a největším českým deníkem. Mezi jejich spolupracovníky byli dosud nejvýznamnější představitelé českého myšlení politického, kulturního, vědeckého a hospodářského, v jejich redakci dosud seděl výkvět českého žurnalistu. Také čtenářstvo Národních listů samo představovalo výkvět národa, příslušníky svobodných povolání, vrstvy podnikatelské, úřednictvo, prostě vrstvy vzdělané a hmotně víceméně slušně situované.

Nejvážnějším oponentem a konkurentem Národních listů byl Čas. Novinářsky velmi nedokonalý a hmotně špatně situovaný, s malým počtem odběratelů a bez bohaté inzerce, Čas pronikl velmi důkladně do řad učitelských a do určité míry i mezi středoškolské profesory a radikálnější inteligenci. Jeho většímu rozšíření vadila především hašteřivost a dogmatická jednostrannost, jež byla jeho typickým znakem. Pisatelé v onom deníku vypadali jako sbor kardinálů sekty, jež vymáhala nejpřísnější pravověrnost. Realisté, když z původní trojice zakladatelů Masaryk, Kaizl a Kramář zůstal toliko první jmenovaný, byli opravdu politickou a kulturní sektou a Masaryk se ne nadarmo těšil v jejich řadách přezdívkou Pastýř. Z každé řádky jejich časopisu číselo staré realistické diktum: „Kdo s tím nesouhlasí, je buď hlupák, nebo darebák.“

Kromě sektářství vadilo, že Čas důsledně spojoval svůj protiklerikalismus s něčím, co by se dalo nazvat klerikalismem protestantským. Česká veřejnost, jejíž nevlídný poměr ku katolické církvi byl diktován méně úvahami teologickými a filosofickými, ale skoro výlučně hledisky národními a politickými, nebyla ochotna odstraňovat nadvládu jedné církve, aby nastolovala nadvládu církve jiné. Kromě toho protestantské církve u nás, až na malé výjimky, nebyly pokračovatelkami husitství a českobratrství, ale vyrostly z idejí Luthera a Kalvína. Byly nám proto ještě cizejší. K tomu se pojilo ještě to, že český čtenář očekával od svých novin informaci a poučení a chtěl číst jejich názor, ale nesnášel dobře kantorský a kazatelský tón, jímž se Čas vyznačoval. Není proto divu, že se listu dařilo špatně, dokonce velmi špatně, ale na určitou část veřejnosti a zejména na studentstvo měl vliv docela neúměrný. Čtenářů nebylo mnoho, ale ti, kteří byli, zpravidla na Čas přísahali a četli jej jako evangelium. A měrou celkem značnou ovlivňovali své okolí.

Žádný z ostatních listů se ani zdaleka nemohl měřit svým významem s těmito oběma hlavními listy českých vzdělaných vrstev. Pokusím se nyní podat všeobecný přehled českého denního tisku, jak se na to pamatuji po více než padesáti letech plných převratů a změn.

Národní listy měly jako jediný český list veliký formát, který pro ně vybral dr. Julius Grégr, jenž měl úmysl vytvořit české Times. Kromě ranních Národních listů vycházelo ještě večerní vydání v mnohem menším formátu, myslím, že to byla tehdy přesná polovina formátu ranního listu. Šéfredaktorem byl Josef Anýž, po němž přišel Josef Hevera, který vedl list za války a byl pak odstraněn pro své rakušácké opatrnictví.

Čas měl tehdy malý formát, který teprve za republiky ustoupil formátu většímu, takzvanému středoevropskému. Typickým znakem byl úvodník bez nadpisu a podpisu, opatřený jen datem. Zabíral přesně první sloupec na straně a nikdy

nepřecházel do jiných sloupců. Šéfredaktorem byl dr. Jan Herben¹³. List se vyznačoval tím, že měl různé odborné rubriky, zvané „hlídky“, z nichž každá vycházela v pravidelný den v týdnu. Stejně jako Národní listy věnoval i Čas značnou pozornost slovenským věcem, o něž se ostatní listy nestaraly s větší pravidelností.

Státoprávně pokroková Samostatnost byla listem velmi svěžím a žurnalisticky mnohem lepším než ostatní české deníky, ač si finančně valně nestála. Mezi spolupracovníky a redaktory měla mnoho vynikajících osobností. Těšila se odbytu mezi celkem málo početnou radikálně nacionální inteligencí. Mezi redaktory Samostatnosti byli Viktor Dyk, dr. Antonín Hajn a dr. Lev Borský.

Nejrozšířenější a nejbohatší český list Národní politika vycházel ráno a v poledne. Jeho síla spočívala ve velkém nákladu, za který vděčil bohaté rubrice denních zpráv a drobných inzerátů v Malém oznamovateli. List si nepotrpěl ani na mnoho článků, ani na zvláštní zpravodajství z ciziny, měl však neobyčejně důkladné zpravodajství z domova, jež se v rubrice „denní zprávy“ objevovalo v podobě takzvaných lokálek. Tam se našly zprávy o nejružnějších událostech dne, od jubilea některého ústavu nebo činovníka až k zločinům, nehodám a neštěstím, a to nejen v Praze a velkých městech, ale i z vesnic. V tehdejších puritánských dobách se pro toto zpravodajství lidé dívali nepříznivě na Národní politiku, ač mnohem větší nepřízeň zasluhoval list pro svůj naprostý nezájem o kulturu a za romány na vystříhování, jež se daly, až na nepatrné výjimky, zařadit šmahem do kategorie ohavných „krváků“. Národní politika přes všechny své možnosti neznamenal docela nic pro naše politické myšlení a pro naši kulturu, ač měla nedělní zábavnou přílohu s knižními recenzemi, jež dobrácky nekriticky psával prof. František Šekanina. O tom šel po Praze vtip, že když zemřel, dovolával se u sv. Petra vpuštění do nebe poukazem, že nikdy nikoho nestrhal. Zábavná příloha měla básničky a krátké povídky, krátký referát výtvarný a někdy i úvahu o vědě, ale bylo to jednou týdně. Snad nejlepší byly referáty o divadle, jež psal Karel Engelmüller. Politicky byla Národní politika zatuchle konzervativní jako poslední přežitek Národní (staročeské) strany. Její minulost byla ovšem lepší a v dřívějších dobách prošel tímto listem nejeden významný český spisovatel.

Dva další listy staročeské orientace vydával dr. Edvard Baštýř. Jeden se jmenoval Hlas národa, obecně přezdívaný jako „Hlas maroda“. Vídeňským zpravodajem listu byl starý hodný pán jménem Langstein, otec neblaze proslulého Jiřího Hronka¹⁴. Druhým listem byl Kurýr.

13 **Jan Herben** (1857–1936) – publicista, historik, spisovatel, zakladatel a šéfredaktor Času, hlavní mluvčí masarykovského realismu, působil v Národních listech a Lidových novinách.

14 **Jiří Hronek** (1905–1987) – novinář, autor historických románů a literatury pro mládež, po druhé světové válce šéfredaktor Československého rozhlasu a Československé tiskové kanceláře; mezi lety 1946–1951 generální sekretář Mezinárodní organizace novinářů, likvidátor všech nekomunistických elementů z československé publicistiky.

Oba deníky měly skoro stejný text, lišily se jen tím, že Kurýr měl obrázkovou obálku. V poslední době před první světovou válkou oba listy již vegetovaly. Pro českou veřejnost byly nejen příliš zatuchle konzervativní, ale také příliš rakušácké. Když vznikla Československá republika, oba listy zanikly, aniž by byla veřejnost postřehla jejich zmizení.

Vegetující Stranu katolicko-národní bojovně obhajoval denní list nakladatele Václava Kotrby Čech, jenž se občas snažil získat větší odbyt tím, že měnil jméno, obvykle na Katolické listy, ale pak se zase vrátil k starému názvu, s nímž přešel do republiky, kde však nepřežil konkurenci Pražského večerníku a pak Lidových listů. Hlavní atrakcí listu byly úvodníky, jež psal dr. Rudolf Horský, farář u sv. Matěje. „Tatíček Horský“, jak mu obecně říkali i jeho odpůrci, byl všeobecně oblíben, ale bohužel nutno doznat, že obliba, jíž se těšil u odpůrců, byla spíše přízní projevovanou dvornímu šaškovi. Tento velmi učený muž psal totiž své úvahy vždy tak obsírně, rozvláčně a pohněvaně, tak nekompromisně dogmaticky, řečí tak zastaralou a tak přeplněnou citáty, že jeho články příliš často vypadaly spíše jako parodie než jako vážně míněné. Tímto dojmem působil alespoň na zlomyslnější odpůrce. Když po válce nakladatelství Kotrbovo vydalo knižně výběr z těchto článků v několika svazcích, kupovali je pro pobavení mnozí nevěrci. Byl jsem jedním z nich.

Národněsociální strana měla Českou demokracii, kterou později překřtila na České slovo. Tehdy se nikomu ani ve snu nezdálo, že to bude jednou podnik tak bohatý a tak prosperující. Večerní České slovo, jež se po válce stalo nejrozšířenějším ze všech večerníků, které všechny nákladem předstihly raníky (před válkou tomu bylo opačně), vzniklo až v posledních letech před válkou. Ať už České slovo patřilo přímo Václavu Klofáčovi nebo straně a pak Melantrichu, nikdy se mu před válkou nedařilo příliš dobře. Jak strana, tak i její orgán si potrpěl na hrubosti a skandalizování politických odpůrců. Masaryk byl v Českém slově ve zvláštní neoblíbě. Nemohli mu tam přijít na jméno.

List sociální demokracie Právo lidu byl tehdy ještě o mnoho těžkopádnější a koženější než po válce. Tento suchopárný, ale obvykle slušný list byl čten v lepších skupinách dělnictva a trochu mezi studentstvem a inteligencí. Na některé působil již tehdy přitažlivě marxismus a jeho vědecké prý nároky, ale většímu rozšíření vadilo právě dogmatické lpění na doktrínách, jež nikdy nezapustily hluboké kořeny v myslech českého lidu a zejména pak stanovisko proti českému státnímu právu. Naproti tomu mnoho zájemců získával F. V. Krejčí, jenž řídil kulturní rubriku listu a dovedl veřejnosti předkládat socialismus lidsky a snad utopisticky. Nebyl jsem sám, kdo četl se zájmem Krejčího studii o Máchovi *Zrození básníka* a jeho vidinu *Sen nové kultury*. Rozšíření Práva lidu jako ostatně celé sociální demokracii vadila také závislost na rakouské sociální demokracii a jejím vídeňském vedení. Právo lidu začalo vy-

dávat večerník, když s tím předtím začalo České slovo, ale mnoho úspěchu s tímto podnikem nemělo. Soudruzi tehdy nedovedli ještě pěstovat šarlatánství, jako to dovedli bratři od první chvíle svého výskytu.

Agrární strana měla Venkov, ale ten nebyl znám širší veřejnosti, zejména ne v městech. Pochybuji, že jsem jej měl před válkou vůbec někdy v ruce. Nevím také, začal-li laciný Lidový deník, taktéž agrární, vycházet v Praze již za Rakouska, či až po válce. Dokud jsem se nestal novinářem z povolání, nedostal jsem jej vůbec do ruky. Naproti tomu agrární večerník Večer jsem dobře znal. Byl určen pro Prahu a jiná větší města a svou svižností stál na prvním místě v tomto novém druhu žurnalistu. Teprve po válce byl předstižen Večerním Českým slovem.

Pro vysoce loajální publikum vydávala v Praze c. k. vláda deník pod jménem Pražské noviny, jež ovšem neměly s havlíčkovskou tradicí docela nic společného. Tu a tam jsem ty Pražské noviny dostal do ruky, ale nenamáhal jsem se valně je důkladně pročíst. Byl to list tak bezbarvý a nudný a přitom z něho rakouské vlastenectví přímo kapalo. Kdo nemusel je odebírat, nečinil tak. Vláda vydávala v Praze také německy psaný list, zvaný Prager Abendblatt. Vídal jsem jej někdy v kavárnách, ale nemyslím, že jsem jej kdy vzal do ruky. Pochybuji ostatně, že jej četli Němci. Ti měli své noviny, ale o těch z oné doby nemohu mnoho říci. Pamatuji se, že v Panské ulici vycházel Prager Tagblatt, ne právě nakloněný českým snahám. Jak jsem slyšel, měl list již tehdy vysokou úroveň a jeho redaktori, stejně jako jeho čtenáři, se většinou rekrutovali z kruhů německo-židovských. Čistě německá a hystericky německo nacionální byla „tetka z Annenské ulice“, totiž Bohemia, jež této tradici zůstala věrna až do konce druhé světové války. Za republiky mne Bohemia žalovala pro urážku na cti, protože jsem ji obvinil (právem) ze styků s Hitlerem, nebo s jeho poskoky.

V Beaufortově nakladatelství v Jungmannově tiskárně vycházel český, ale německy psaný list Politik, později přezvaný na Union. Byl to list hodně konzervativní obsahem i úpravou, založený již za staročeské éry, ale podle toho, co jsem slyšel, dobře informoval cizinu o českém životě a českých snahách. Vládní Prager Presse, jež za republiky převzala tento úkol, byla mnohem bohatší, mnohem novinářsky dokonalejší, ale sotva účinnější a lépe sloužící zájmům národa.

Mimopražský tisk do Prahy málo přicházel a hlavní zájem o něj měli ovšem lidé z oněch krajů, ale pražský tisk byl již tehdy celonárodní. Některé krajinské deníky měly však tehdy velmi dobrou pověst a je škoda, že je po válce pražský tisk docela zatlačil a mnohé existenčně zničil. Byl tu především Český deník dr. Lukavského, zastávající mladočeské názory, stejně jako Moravsko-slezský deník v Ostravě, jenž měl filiální redakci v Národních listech, od

nichž přejímal zpravodajství. Brněnské Lidové noviny měly tehdy hodně daleko do svého pozdějšího rozšíření a vlivu. Četlo se je skoro výhradně na Moravě. V době potyček dr. Adolfa Stránského („starého Stránského“ pro mou generaci) se stranou mladočeskou byly mnohem „pokrokovější“ a „protiklerikálnější“ než Národní listy. Teprve za války, když byly Národní listy rakouskou perzekucí zakázány, začínaly „lidovky“ získávat odběratele a vliv v království. Jejich rozkvět nastal však až po válce, kdy se začaly těšit morální i hmotné podpoře Hradu.

Velmi dobrým a slušným listem byla i sociálnědemokratická Nová doba v Plzni, stejně jako moravsko-slezský Duch času. V Brně kromě „lidovek“ vycházela velmi konzervativní Moravská orlice, jež však byla už na plném ústupu ze své někdejší slávy. Trochu více se v Praze četl olomoucký Našinec, protože vzdělanější katolické kruhy mu právem dávaly přednost před Čechem. Z Brna docházela do Prahy také sociálnědemokratická Rovnost, jež byla marxisticky pravověrnější a ještě více na Rakousko orientovaná a mluvila za křídlo centralistů, tj. vídeňskému vedení věrných sociálních demokratů, proti pražským autonomistům, to jest soudruhům, kteří chtěli plnou samostatnost své strany. V době krize v sociální demokracii, jež nastala za války, představovala krajní levice a po válce statečně bojovala za bolševictví.

Tento výpočet není ovšem ani zdaleka úplnou nebo přibližně přesnou bibliografií českého tisku v posledních letech před válkou. Nechce jí ani být. Před válkou jsem prostě neměl ani čas, ani zájem sledovat pozorně denní i jiný tisk a všechno, co jsem četl, bylo jen pro mé soukromé poučení a pobavení a pochopitelně jsem četl jen to, co mne zajímalo a z toho ještě jen to, co mi bylo dostupné. Neměl jsem ani zájem, ani příležitost sledovat tisk tak, jak jsem činil po válce, když jsem seděl v redakci a noviny všeho druhu mi přišly jaksi automaticky na stůl.

Závěrem bych chtěl říci, pokud může mít nějakou cenu úsudek nedoložený soustavnějším studiem tisku z doby Rakouska, že naše tehdejší noviny, ať dobré či špatné, byly především politické. To, co jsme za republiky nazývali tiskem bulvárním, by se tehdy nebylo udrželo. Veřejnost by to nebyla strpěla. Za republiky byly noviny nesporně technicky dokonalejší, jejich obsah bohatší a jejich polemické půtky snad umírněnější a formou uhlazenější, ale sotva lze říci, že by se byl tisk jako celek více přiblížil Havlíčkově tradici, než tomu bylo za Rakouska. I za republiky byla Havlíčkova tradice závazným zákonem, ale mnoho listů, zejména večerníků, se začínalo jí již vymykat a se jí protivit. Noviny byly bohatší, ale některé chtěly příliš zbohatnout, a to za každou cenu.

Volná myšlenka před válkou

Poměrně brzy v dospívání jsem se začal zajímat o hnutí Volné myšlenky¹⁵, i když jsem s ní před válkou nenavázal přímé styky. Rozhodně jsem netušil, že budu jednou psát do jejích časopisů, redigovat je i její nakladatelství, a že dokonce budu po nějaký čas i jejím předsedou a nesporným vůdcem. Myslím, že to byla především četba Macharových knih, jež mne přivedla do sféry tohoto hnutí, i když má ostatní četba tomu hodně napomáhala. Například Macharova *V záři helenského slunce* mi dala o antice představu docela odlišnou od té, již jsem nabýval ve škole. Tam to byl předmět někdy zajímavý, někdy nudný, ale vždy podávaný tak, že nechal člověka chladným. Byla to prostě učební látka, již bylo potřebí věnovat pozornost, protože z ní byly známky. U Machara to bylo docela jiné. Přiblížil antiku, oživil a rozehrál ji, dal jí význam a smysl i důležitost a zaujal tak mne i jiné proti všemu, co bylo s ní v rozporu, nebo ji dokonce ohrožovalo. Na Volnou myšlenku jako organizaci mne však upozornily dvě jiné publikace. Jednou z nich byla příkře protiklerikální a protikatolická brožurka Karla Horkého *Sedm dní v Lourdech*, jež měla všechny znaky britkého pera autora, jež jsem vždy ctil a obdivoval. Druhou pak byla brožurka Karla Pelanta, dnes již také zapomínaného znamenitého českého novináře, *Listy z kongresu Volné myšlenky v Římě*. Byla to velmi svižně napsaná reportáž, jež mne zaujala svým obsahem a přitom mi připomenula, že také v Čechách působí organizace, zastávající názory, velmi shodné s těmi, jež jsem choval. Byl jsem ovšem tehdy ještě přesvědčen v zajetí čistě literárních zájmů a aspirací a podléhal „umění pro umění“, abych svůj zájem projevil nějakým přidružením se k oné organizaci. Nebyl jsem ještě spolkařem a studentská organizace mladočeská byla maximem toho, co jsem po této stránce snesl. Byl jsem ostatně příliš mlád, aby Volná myšlenka měla již tehdy zájem o mou osobičku. Tehdy jí dominovali vážní páni, z nichž každý měl již určité společenské postavení a jméno ve veřejném životě. Byli to dr. Theodor Bartošek, pozdější komunista, Vilém Weingärtner, který redigoval její časopisy, Julius Myslík, tehdy redaktor Práva lidu a také spoluredaktor jejího tisku, Jaroslav Motyčka, pozdější pokladník a hodně dlouho spiritus rector její organizace, Karel Pelant a mnoho jiných. A kromě toho byl zde značný okruh spolupracovníků a příznivců, jako například čestný předseda Volné myšlenky a „papež pozitivismu“ univerzitní profesor František Krejčí, dr. František Drtina, Vojta Beneš a jeho bratr Edvard, který pro „Knihovnu Volné myšlenky“ přeložil Volneyovu knížku *Zříceniny*, dosud na římském indexu knih zakázaných, dále dva kněží, vystoupili z církve, Ladislav Kunte a František Loskot a bezpočet jiných významných

15 Antiklerikální a ateistické hnutí, prosazující odluku církve od státu. Na přelomu 19. a 20. století sílilo v řadě zemí, česká sekce byla založena roku 1904. Jejím nejznámějším představitelem byl básník Josef Svatoopluk Machar.

osobností našeho národního života. Volná myšlenka nebyla tehdy hromadnou organizací, jíž se stala později, ale spíše jakýmsi volným komitétem kulturních pracovníků. Teprve po válce začal Jaroslav Motyčka budovat organizaci hodně početnou.

Vliv Volné myšlenky byl značný, hlavně v důsledku její intenzivní publikační činnosti. Vydávala dvě revue. Jednou z nich byla Volná myšlenka a druhou Volná škola. V posledních letech před válkou přibyl k těmto měsíčníkům revuálního rázu týdeník novinové formy Neruda a dvouhaléřový lidový list Havlíček, jímž se hnutí pokoušelo proniknout do nejlidovějších vrstev národa. Kromě toho tu vycházely levné a celkem lidově psané knížky. Kanceláře Volné myšlenky byly na Královských Vinohradech v Korunní třídě v domě knihtiskárny Koníčky, v níž se tiskly její publikace. Zdá se, že se jí tehdy hmotně dařilo docela dobře, ač její činnost byla podlamována a ztěžována rakouskou cenzurou, jež často zabavovala její časopisy nebo i knižní publikace. Kromě toho, být volným myslitelem nebylo za rakouských dob nikomu na prospěch. Katolická církev měla v habsburské monarchii dominující postavení a úřady se snažily církvi přisluhovat, stejně jako ona přisluhovala režimu a dynastii. Toto spojení církve a státu přišlo církvi velmi draho, když nastal rozchod s Rakouskem a Habsburky.

Volná myšlenka z ohledu na panující poměry nepožadovala také před válkou na svých členech, aby vystoupili z církve. Být bez vyznání náboženského vystavovalo rakouského občana mnoha nepříjemnostem ze strany úřadů a zejména to znemožňovalo nekonfesionálně věnovat se některým zaměstnáním. Počet lidí bez vyznání náboženského byl tehdy proto velmi malý, rozhodně nepatrný v poměru k počtu osob, jež se niterně rozešli s církví a formálně to provedli až po převratu, kdy padly všechny úřední i jiné překážky.

Mírnější formou rozchodu s katolickou církví byl přechod do některé z četných evangelických církví. Ani evangelíci nebyli ovšem docela rovnoprávní, například pro učitele bylo stejně beznadějně být evangelíkem jako bezvěrcem, protože nedostal místo. Ale protože evangelické církve byly utiskovány, byl jejich poměr k Volné myšlence celkem dobrý a vedl na čas k spolupráci, jež přestala až několik let po převratu, kdy se někdejší přátelství změnilo v chlad a zjevnou nevráživost.

Již tenkrát se ve Volné myšlence objevovaly zárodky pozdějších ideových sporů, jež později toto hnutí nebezpečně ochromovaly a s nimiž jsem musel zápolit po celou dobu svého aktivního funkcionářství v hnutí po válce. Na jedné straně zde byl rozpor v názorech na náboženství samo. Rozhodní odmítací každého náboženství a všech církví a zastánci důsledného ateismu nebo alespoň agnosticizmu byli dosud v menšině. Většina stoupenců, do značné míry pod vlivem Masarykovým, byla ochotna připustit existenci náboženství nedogma-

tického a jejich odpor byl zaměřen proti katolické církvi a jen proti ní. Všechny publikace se zabývaly touto církví, jejími dogmaty a její nesnášenlivostí. A byli i další, kteří se omezovali na protiklerikalismus, na odmítání zásahů církve do veřejného života. Tento rozpor vedl později k vnitřní explozi.

Druhým rozporem, který po válce vedl k přímé a nebezpečné krizi a nakonec i k roztržce v hnutí, bylo rozdělení mezi liberály a pokrokové lidi na straně jedné a na socialisty na straně druhé. Těžko říci, kterých byla většina, protože již tehdy se sociální demokraté alespoň oficiálně snažili separovat od hnutí, jež nebylo výlučně sociálnědemokratické a proti Volné myšlence začali budovat vlastní Svaz dělnických monistů.¹⁶ Nelze ovšem tvrdit, že názorový rozdíl mezi socialisty a nesocialisty působil v oněch dobách nějaké zjevné potíže a že se daly předvídat pozdější krize z toho plynoucí. Před válkou totiž vypadal u nás i všude jinde socialismus docela jinak než po válce. Přes všechny přímo náboženský kult Marxe a Engelse, přes všechno holdování myšlence proletářské revoluce, diktatury proletariátu a podobně, socialistické hnutí mělo ráz výrazně svobodářský a demokratický. Domnívalo se, že marxismus, jež tehdy ovšem mohl vykládat každý podle svého, hlavně jako „vědecký socialismus“, povede k vytvoření společnosti nejen sociálně spravedlivé, ale i opravdu svobodné, demokratické, osvícené a především snášenlivé. Po této stránce se ideály tehdejších socialistů značně kryly s představami těch volných myslitelů, kteří nevsadili všechno na socialistickou kartu. Teprve po bolševické revoluci v Rusku, jež infikovala i naše socialistické hnutí totalitními bacily, nastal pronikavý rozpor mezi oběma složkami hnutí Volné myšlenky. Tento rozpor je ochromoval v prvních letech po válce, až vedl k přímé roztržce na pardubickém sjezdu roku 1925, na němž jsem prvně vystoupil jako delegát a byl také prvně zvolen do ústředního výboru na protisocialistickou kandidátku, na níž byla ovšem celá řada starých socialistů. To však patří už do docela jiné doby. Ale protože hnutí Volné myšlenky hrálo důležitou úlohu v mém životě i v životě našeho národa, je potřeba uvést tuto předhistorii.

Jak jsem se stal novinářem

Kdybych po všech životních zkušenostech, bojích a zklamáních začínal svůj život znova a od samého začátku, věnoval bych se zase novinářství. V mládí ovšem, když jsem plánoval svůj život, měl jsem vidiny docela jiné a ani ve snu mi nenapadlo, že bych se mohl usadit v novinách a upsat se jim. Dlouho jsem kolísal mezi nejružnějšími možnostmi a snil o rozmanitých kariérách, ale až do chvíle, kdy jsem propadl žurnalismu, jsem na tuto životní dráhu ani

16 Komunisté v roce 1926 založili Svaz proletářských bezvěrců, který zanedlouho dosáhl 25 000 členů.

nepomyslel. Musím doznat, že jsem měl novináře v náležitě neváznosti. V mé hodně snobské škále duchovní hierarchie stáli docela nejnižší. Považoval jsem je za pouhé řemeslníky, někdy i za nádeníky, kteří za plat slouží svému zaměstnavateli a nemají vlastní vůle a také schopnosti dělat něco lepšího. Jako mnozí v mé generaci jsem myslel, že český novinář má Havlíčka na jazyku a ne v srdci. Teprve později jsem se přesvědčil o svém omylu a uvědomil si, že pomalu každý, kdo u nás v duchovním a veřejném životě něco znamenal, prošel novinami a měl k nim blízký poměr.

Do novin jsem se dostal čistou náhodou, ač je pravděpodobné, že nebýt jí, byl bych se tam dostal jinak, protože co je člověku souzeno, tomu neuteče. Jsem přesvědčen, že mi novinaření bylo souzeno. Ale zprvu to byla opravdu jen velká náhoda. Byl konec války a má zdravotní dovolená z vojny se změnila v superarbitraci.¹⁷ Byl jsem volný jako pták a přemýšlel co podniknout, abych měl jakous takous existenci. Do dalšího studia se mi již nechtělo, ač mne rodiče k tomu nabádali. Ale na vojně jsem jaksi duševně zlenivěl a vzal-li jsem do ruky nějakou učebnici, přemohla mne únava a chtělo se mi spát. Nejráději bych se byl věnoval spisovatelství, ale věděl jsem, že bych se tím neuživil a kromě toho, peníze jsem potřeboval hned. Nechtěl jsem být přítěží otci nebo staršímu bratru, nejen z ohledu na ně, ale také proto, že po pobytu na vojně jsem chtěl být nezávislým a dělat si, co chci.

Tehdy jsem se zase stýkal pravidelně s Michalem Marešem¹⁸, jenž šťastně unikl vojenské službě. Mareš mi jednoho dne oznámil, že co nejdříve bude vycházet nový velký moderní deník, v němž bude členem redakce, a že bych do toho listu mohl přispívat. Jednoho dne mi přivedl svého tehdy nerozlučného druha, profesora Stanislava Popelku, kulhavého mužička s pisklavým hláskem a poněkud nelibě páchnoucím dechem. Popelka mi sdělil, že je národohospodářským redaktorem nového deníku, jenž právě začal vycházet pod jménem Tribuna, a že by potřeboval pomocníka, který by za něho dělal věci, na něž mu nezbývá čas. O národním hospodářství jsem tehdy mnoho nevěděl, protože mne valně nezajímalo. Několik let před válkou jsem se dal zapsat do

17 Kopecký sloužil v c. k. armádě tři roky, šest měsíců a šest dní, sloužil na Slovensku, Podkarpatské Rusi a v Haliči. Do bojů první světové války krátce zasáhl na ruské frontě, kde se mu nepodařilo přeběhnout a přihlásit se k československým legiím, jak zamýšlel. Namísto toho vážně onemocněl a strávil značnou část války po léčebných ústavech. Na stále prodlužované zdravotní dovolené se dočkal pádu Rakouska-Uherska.

18 **Michal Mareš** [1893–1971] – spisovatel, básník a novinář, v mládí se hlásil k anarchickému hnutí, za první republiky vstoupil do KSČ. Psal pro Tribunu a Rudé právo. Po druhé světové válce upozorňoval na nezákonnosti páchané Revolučními gardami a SNB, za což byl ze strany vyloučen a po únoru 1948 uvězněn.

večerního kursu Osvětového svazu¹⁹, v němž o národním hospodářství vykládal velmi lidově úředník živnostenské banky Žižka, o němž se tvrdilo, že je potomkem trocnovského hrdiny. Pak jsem ovšem chodil na přednášky prof. Kolouška a prostudoval jeho trojdílnou učebnici, ale pořád jsem se do národního hospodářství nedovedl zamilovat. Snad to bylo proto, že jsem byl pořád ještě příliš zaujat literaturou a ostatními druhy umělecké tvorby, takže jsem takové věci jako národní hospodářství a žurnalistiku vůbec považoval za něco nižšího a nedůstojného opravdového intelektuála. Naproti tomu jsem byl přesvědčen, že když jsem se prokousal Kolouškovou učebnicí, nemá pro mne národní hospodářství žádná tajemství. Popelkovou nabídkou jsem nebyl právě nadšen, ale uvažoval jsem o ní a nakonec usoudil, že život v novinách je stejně lenošný a že mi tak zbude dost času, abych se připravil na něco lepšího. Dodal jsem si tedy odvahy a zašel do redakce Tribuny v Jungmannově ulici v tiskárně Beaufortově. Tribunu jsem předtím neviděl, ale jeden výtisk jsem si koupil, abych vůbec věděl, jak vypadá a kde je. Vešel jsem do redakčních místností a hledal redaktora Mareše nebo redaktora Popelku, redakční sluha kroutil hlavou a ujistil mne, že tam takové pány nemají. Stál jsem na chodbě v rozpacích, když se pojednou z jednoho pokojíčku otevřely dveře a z nich vyšel Arne Laurin²⁰, který, jak jsem později zvěděl, byl oficiálně zástupcem šéfredaktora a ve skutečnosti byl faktickým šéfem listu. Laurin, s nímž jsem se znal již slušně dlouho, se mne zeptal, co hledám, a když jsem mu sdělil, co mne do Tribuny přivedlo, dal se do smíchu. Řekl mi, že Popelka mu přinesl asi dva články, jež hodil do koše, protože za nic nestály, a že se Mareš okolo listu ometá a nosí zprávy, jež někdy stojí za otištění a jindy jdou také rovnou do koše. Redaktory listu nejsou a pokud jde o mne, Tribuna mne nemůže potřebovat, protože se do novin naprosto nehodím. Jsem na to příliš hloupý a nevědomý. Po této sprše jsem se chystal odejít, ale Laurin mne zadržel. Prohlásil, že je ochoten mne přijmout jako externistu na řádkový honorář a že mým úkolem bude přinášet mu zábavné výplně, to jest krátké historky, ale ne mého vlastního výmyslu, protože by to podle Laurina za nic nestálo, ale vybrané z knih. Také pro rubriku fejeton bych mohl přinést nějaké překlady, ale ne nic původního. O to se nemám pokoušet, protože bych nic kloudného nesvedl. A k tomu přísné napomenutí: chci-li pro

19 Osvětový svaz vznikl v roce 1906 z iniciativy Národní rady české, vrcholného orgánu české politiky v Rakousku-Uhersku, jehož úkolem bylo v nedobrych podmínkách roztržitého politického života koordinovat národně politické zájmy českých stran a organizací. Postupně soustředil zástupce všech stran s výjimkou nejsilnější sociální demokracie. Svaz koncentroval českou inteligenci, pořádal přednášky, zajišťoval učební pomůcky a vydával časopis Česká osvěta. 2. dubna 1925 se Svaz transformoval v Masarykův lidovýchovný ústav, který ještě rozšířil spektrum aktivit a shromažďoval literaturu, prováděl statistiky vzdělávání v republice, spolupracoval se zahraničními výukovými centry, pořádal vlastní filmové produkce, koncerty a divadelní představení.

20 **Arne Laurin** [1889–1945], vlastním jménem Arnošt Lustig – novinář a organizátor žurnalistiky, dopisovatel mnoha česky a německy psaných pražských novin a časopisů; v roce 1938 emigroval do USA.

Tribunu pravidelně pracovat a do redakce docházet, musím být vždy pečlivě oblečen, ne jako šupák nebo blázen, hladce vyholen a učešán a nesmím dělat žádné dluhy. A proto, až mu přinesu první příspěvky, musím mu také přinést prohlášení od někoho vážného, třeba od staršího bratra, že mi bude dávat měsíčně alespoň 600 Kč, dokud si sám tolik nevydělám, protože nelze připustit, abych Tribuně dělal ostudu. Laurinovi jsem dodal hned následujícího dne žádané prohlášení, na němž jsem bratrův podpis dovedně vykouzčil sám. Tehdy jsem ovšem neměl nejmenší potuchy, že Laurin, který mne tak přísně varoval před dluhy jako něčím neslučitelným s novinářským povoláním, má sám plat vybraný již alespoň na rok dopředu a že se i jinak topí v dluzích a že mne bude později navádět, abych si bral zálohy na plat a půjčoval mu je. Musím ovšem ihned konstatovat, že Laurin dluhy pečlivě splácel a když náhodou peníze měl, půjčoval mně i jiným přeochoťně.

Tak jsem tedy mohl začít, ale nevěděl jak do toho. A zase mi pomohla náhoda. Vzpomněl jsem si, že jsem při jedné návštěvě u dr. Loevenbacha, advokáta a známého hudebního kritika, zahlédl několik svazků německých historek o hudebnících, zpěvácích a hercích. Zašel jsem k němu, vyložil mu svůj problém a požádal o zapůjčení těchto knih. Dr. Loevenbach měl zlaté srdce. Vybrakoval pro mne svou knihovnu, a ještě navíc mi nabídl peněžitou půjčku, když jsem se mu doznal, že slib měsíční dotace 600 Kč, který jsem u Laurina deponoval, je jen fikcí. A tak, vyzbrojen svazky zábavných historek a stokorunou, jsem se odebral do kavárny U Karla IV. a dal se do práce. První tři historiky jsem pečlivě přeložil a odnesl Laurinovi. Další jsem pak již začal natahovat a přikrášlovat, protože každý řádek znamenal pro mne 30 haléřů. Ovšem ani ta nejdelší historka nesměla být delší dvaceti nebo třiceti řádků a materiál se kvapně tenčil. Výdělek byl pranepatrný. Začal jsem tedy psát fejetony, a protože mi Laurin zakázal psát vlastní, podepsal jsem je směle vymyšleným holandským jménem. Laurin věděl, že jsem se kdysi začal učit holandsky, ale nevěděl, že jsem v učebnici nedošel dále než na prvních pár stránek. Laurin otiskl i tyto příspěvky, ale platil za ně jen poloviční honorář. Překlady se totiž platily hůře než příspěvky původní. Když jsem mu po čase přiznal, že jsem ho mystifikoval, tvrdil, že klam ihned prohlédl, ale že mne za mou drzost potrestal tím, že při vyměřování honoráře předstíral, že věří, že to je jen překlad. Nemyslím však, že to byla pravda, ale konečně na tom nezáleželo a nezáleží.

Takhle jsem pracoval ještě několik dnů, když mne najednou Laurin zavolal do svého pokoje a řekl mi, že Tribuna zavede rubriku „Soudní síň“ a pro tu že potřebuje soudního zpravodaje. Následujícího dne se měl u zemského trestního soudu konat senzační proces, na který mne pošle. Napíši-li dobrý referát, nechá mne pravidelně chodit k soudu a po čase navrhne, abych byl přijat za řádného člena redakce s měsíčním platem. Bude-li referát špatný,

vyrazí se mnou dveře a nemusím se pak již v Tribuně ukazovat. Ze zásuvky stolu vyňal napsané již potvrzení na dopisním papíře Tribuny, že jsem soudním zpravodajem listu. Laurin mi ještě sdělil, v kolik hodin a v které jednací síni se proces koná, a přidal k tomu napomenutí, abych oblečením nebo vystupováním nezpůsobil Tribuně ostudu. A referát že chce mít krasopisně napsaný včas na stole. To bylo všechno. O postupu před soudem a o věci samé jsem neměl nejmenší potuchy. Nevěděl jsem ani, jak to vypadá uvnitř soudní budovy. Poučení se mi nedostalo žádného. Patrně také nebylo v celé redakci nikoho, kdo by mi byl mohl dát radu. Tak začala má kariéra soudního zpravodaje, jež trvala přibližně jeden rok. Ve zkoušce jsem obstál, zase díky laskavé náhodě, jež nesmělému začátečníku přivedla hned v první minutě dva ochotné kolegy, kteří mi pomohli svou radou, bez níž bych sotva byl co svedl. Jedním z nich byl Ivan Olbracht²¹, tehdy ještě soudnickář Práva lidu. Druhým pak byl můj pozdější švagr Oldřich Daněk, který byl tehdy soudním zpravodajem Venkova a stal se později zástupcem šéfredaktora onoho listu. Ale to už je jiná historie. Z externisty jsem se stal velmi rychle řádným členem redakce s královským platem 600 Kč měsíčně. Později to bylo již 800 Kč a od nového roku dokonce již 1000 Kč. Můj existenční problém byl vyřešen – tehdy jsem ovšem myslel, že jen přechodně – ale u novin je to tak, že „jen drápkem uvázl, lapen ptáček celý“. Brzy tomu bude padesát let, ale nelituji toho.

Novinářská burza v Tůmovce

Hned první den mého působení jako soudního zpravodaje mne uvedl na novinářskou burzu, jejímž sídlem byla kavárna „Tůmovka“²², těsně u budovy zemského trestního soudu, v níž se soustředila převážná většina procesů, o nichž se v novinách pravidelně referovalo. K malým okresním soudům jsme chodívali jen výjimečně, protože případy tam projednávané nebyly ani valně důležité, ani přílišně zajímavé. Divizní soud na Hradčanech o návštěvy novinářů ani trochu nestál a jeho činovníci se snažili, jak jen mohli, zabránit příchodu těchto civilistických vetřelců. K obchodnímu a civilnímu soudu jsme také nechodili. Případy tam projednávané byly příliš odborné a zřídka kdy budily veřejný zájem. Myslím, že za celý rok svého působení u soudu jsem byl v budově v Celetné ulici jen asi dvakrát nebo třikrát.

Burza soudních zpravodajů byla svépomocným zařízením, velmi praktickým, prospívajícím jak jejím členům, tak

21 **Ivan Olbracht** [1882–1952] – prozaik a překladatel, začínal jako sociálnědemokratický a poté komunistický novinář; za první republiky dvakrát vězněn pro radikální revoluční názory; po druhé světové válce poslancem Národního shromáždění, po únoru 1948 měl na ministerstvu informací na starosti knižní cenzuru.

22 Tůmova kavárna. Nacházela se v Lazarské ulici na Praze 1.

i novinám samotným. Bez ní by byl musel soudní zpravodaj zajít do soudní kanceláře a studovat tam objemnou knihu, v níž byla zapsána chystaná přelíčení s udáním paragrafů, data soudního líčení a místnost, v níž se bude soud konat. Když šlo o velké a senzační případy, jako například o vraždy, nebo o přelíčení toho druhu, jako bylo s „králem keřasů Ortem“ a „císařem keřasů Netušilem“ (používám tehdejší terminologie senzačního tisku a doufám, že jsem si nespletl, kdo byl tehdy „císařem“ keřasů a kdo byl jen „králem“),²³ byla věc velmi jednoduchá. Šlo se tam, ale jak vybrat mezi desíti i více případy ten nejvhodnější, neztrácet čas na případu nezajímavém a neminout při tom přelíčení zajímavé? Řešením, a to naprosto dokonalým, byla burza, spolupráce novinářů, organizovaná podle vzoru starší a již dávno osvědčené burzy lokálkářů, to jest novinářů, kteří sbírali „zlámané nohy“, jak se tehdy říkalo oboru, jenž zahrnoval místní události, včetně nehod a úrazů, zločinů, požárů, dopravních nehod a podobně. Do soudní kanceláře zašel vždy jeden z nás a vypsali si všechny případy, jež mohly zajímat, na několik dnů napřed a poradil se také s ochotnými úředníky soudní kanceláře. A tyto poznámky dal ochotně k dispozici všem kolegům. Mívali jsme zpravidla na celý týden napřed přehled všeho, co se bude u soudu dít, a ten seznam jsme pečlivě doplňovali podle toho, co jsme našli v soudní knize, ale také tím, co se každý z nás dozvěděl, většinou od advokátů, ale někdy také od funkcionářů státního zastupitelství, jimž se říkalo obvykle pod vlivem starorakouské němčiny „státní návladní“. Advokáti, jak jsme poznali, byli také jen lidé a přáli si pro své případy publicitu co možná největší. Proto nás ochotně upozorňovali na nejzajímavější ze svých případů, pověděli ledacos z pozadí procesu a ochotně zapůjčili i na krátký čas žalobní spis, abychom si z něho předem vypsali, co nás zajímalo. A jak je už přirozené, každý advokát měl list, s nímž zvláště sympatizoval, nebo svého novináře, s nímž byl obzvláště zadobře, a tak každý z nás mohl přinést na burzu informace, jež byly všem ku prospěchu a práci podstatně ulehčovaly.

Pro ty, kteří pamatují soudní rubriku už jen, jak vypadala v posledních letech před Mnichovem, musím uvést, že za mých časů a ostatně dosti dlouho po tom, „soudní síň“ v novinách vypadala docela jinak než za posledních let republiky. Na referátech se tehdy požadovala přesnost a věcnost, pravdivost, lidský cit a soucit s nešťastnými, jak to zavedla tradice, jejímiž tvůrci byli Herrmann z Národních listů a Hejda z Národní politiky. Vymýšlet případy, zkreslovat je, aby byly zábavné a humorné, jak se to dělo později, zejména

23 Výraz *keřas* označoval lichváře a šmelináře.

pochybnou zásluhou Františka Němce²⁴, Karla Poláčka²⁵ a jiných, kteří „soudničky“ považovali jen za druh humoristického a někdy i hrubě cynického zábavného čtení, se tehdy ještě považovalo za hrubé provinění proti novinářské etice. Práce soudnickáře byla tehdy namáhavější a vyžadovala méně fantazie a více znalosti práva, smyslu pro objektivní zpravodajství a také značnou míru sociálního citění a hlavně soucitu s nešťastnými lidmi, kteří se ocitli před soudem. Nevěřím, jak je to dnes v módě, že každý provinilec je jen nevinnou obětí poměrů, ale poznal jsem právě v soudní síni, že ne každý provinilec po zásluze odsouzený je ve své podstatě špatný, stejně jako že ne každý, kdo je postaven před soud, je tam právem, nebo dokonce že by soudce nebo porota byli neomylní. Všichni jsme stáli na straně zákona a nikdo z nás neglorifikoval zločin, ale všichni jsme se snažili dívat se na soudní případy lidsky. Vzpomínám, jaké pohoršení tehdy vzbudilo, když Krista Vondráčková, jež již po mém odchodu z tohoto oboru, nahradila v Právu lidu Josefa Horu, napsala cynickou soudnicku o jedné služce, jež chtěla před svou zaměstnavatelkou zastříti, že je v jiném stavu, a za tím účelem si mazala košili husí krví. Tehdy se takový způsob referování považoval za nepřijatelný a starý Daniel Wilde z Národní politiky, muž nikterak ne citlivůstkářský, shrnul úsudek o případu i o referátu v Právu lidu (šlo o nedovolený potrat) těmito slovy: „Ta holka zasluhovala, co dostala od soudu a od mámy ještě návdavkem pár facek, ale ne, aby si z ní Krista dělala šoufky.“ Daniel Wilde, muž ne právě lákavého vzhledu a zřejmě nemilující se často holit, měl za sebou nějakých třicet let „zlámaných noh“ a soudního zpravodajství, což stačilo změnit každého v cynika, ale i když Daniel dovedl cynicky mluvit, cynicky nepsal. Ostatně, oni by mu to ani v Národní politice nebyli vzali.

Naše burza se neformálně scházela dvakrát denně. Jednou, před počátkem přelíčení, kdy jsme při kávě prohodili, co se bude dít a co kdo z nás bude dělat. Zpravidla byly dva dny v týdnu, kdy docela stačilo, aby jen jeden z nás zašel k jednomu nebo dvěma případům, kdežto ostatní měli volno. Vrátili jsme se do kavárny hodně pozdě odpoledne, vypsali si podrobnosti i s vynesným rozsudkem a šli pak do redakce, kde jsme sepsali svůj referát, pokud jsme jej nevyrobili již v kavárně. Na stroji tehdy nikdo z nás nepsal. Jindy ovšem bylo potřebí sledovat dvě nebo i tři přelíčení konaná současně a pak bylo potřebí se rozdělit. Někdy byl zase proces, který nutně zajímal všechny

24 **František Němec** [1902–1963] – básník, novinář, fejetonista, znám především soudnickami, které posloužily i jako podklady pro rozhlasové hry a později pro televizní inscenace. Působil v Tribuně, Lidových novinách, Českém slovu a po druhé světové válce v kulturní rubrice deníku Práce a zároveň jako dopisovatel z norimberských procesů s nacistickými válečnými zločinci.

25 **Karel Poláček** [1892–1945] – spisovatel, humorista, novinář, autor četných povídek, fejetonů a filmových adaptací; psal pro Lidové noviny, Tvorbu, České slovo, redigoval humoristický časopis Dobrý den; zemřel koncem války v koncentračním táboře.

svou důležitostí, takže bylo potřebí, aby všichni nebo skoro všichni byli přítomni, ale i při takových příležitostech byly chvíle, kdy se četly nezáživné „soudní spisy“, to jest dokumenty nebo výpovědi, jež nikoho nezajímaly, a pak jsme se v sledování této části procesu střídali, aby každý měl svou chvíli odpočinku a oddechu a mohl si jít zakouřit. Také při velkých a senzačních procesech, jež trvaly třeba několik dnů a jimž noviny věnovaly hodně místa a kdy bylo potřebí posílat do redakce rukopis po částech, umožnila spolupráce burzy střídáním, že služba nebyla tak namáhavá. Zatímco jedni šli do Tümovky napsat kus referátu, který poslali po zřízenci do redakce, druzí sledovali pečlivě průběh procesu a své kolegy po jejich návratu zásobili poctivě všemi informacemi. Jednou z přísných zásad burzy bylo, že se netrpí žádné „solokapry“, to jest zprávy, jež by neměli druzí kolegové. To byl neporušitelný zákon této dobrovolné spolupráce, přísně tajený před šéfredaktory, kteří by jistě s tímto opatřením nebyli souhlasili, ač nevýhoda, že list neměl něco, co neměli také ti druzí, byla vyvažována tím, že listu neušlo nic, co měli ti ostatní. Protože tato spolupráce byla docela dobrovolná a neformální, byly vždy listy, jež nespolupracovaly, ale bylo to vždy spíše k jejich škodě než prospěchu. Někteří členové burzy uplatňovali spolupráci i na případy čistě politické, jež nebyly vázány dohodou, platící jen pro normální trestní případy. I v rámci této spolupráce byly si některé listy a jejich reportéři bližší a někteří poněkud vzdálenější. Soudní síň si v roce 1919 teprve pomalu vybojovala své místo v tisku, v němž politická, kulturní a hospodářská část byla považována za hlavní a nehody, úrazy a trestné činy byly něčím, co se musí odsunout do pozadí. Ovšem, o soudním zpravodajství a o burze mohu z přímé zkušenosti mluvit jen poměrně málo. Působil jsem v tomto oboru přesně od února 1919 do února 1920. Vysloužil jsem si svůj učednický rok. Když jsem šel prvně k soudu, řekl mi Arne Laurin, že jdu studovat patologii společnosti a že prvním předpokladem dobrého soudnickáře je, kromě střizlivé a soudné mysli a znalosti věci, také schopnost dívat se na lidi s porozuměním a soucitem. Uložil mi, abych si náležitě přečetl trestní řád a trestní zákoník, stejně jako Dostojevského *Zločin a trest* a Mason-Forrestierovu knihu *Advokátovo svědomí*. Nevím, do jaké míry jsem vyhověl Laurinově doktríně, ale považoval jsem ji a dosud považuji za správnou. Nová generace novinářů dospěla k názoru, že hlavní věcí je psát zábavně, mít švandu, i když to zesměšňuje a zlehčuje lidi, trpící chybami vlastními nebo cizích lidí, nebo i když to znamená jedno z nejhorších provinění novináře, totiž napsat vědomou nepravdu.

Život soudnickáře byl tedy celkem příjemný a ne právě namáhavý. V pozdějších dobách jsem si nemohl dovolit, abych si zajel parníčkem na výlet a vrátil se hodně pozdě do kavárny, kde jsem dostal všechno potřebné, abych napsal referát, jako bych byl celý den poctivě pracoval. Ale doby, kdy člověka

vytáhli z postele, telefonem odvolali z divadla nebo dokonce z dovolené, a kdy, ač uznán nemocným, jsem byl povolán do redakce se žádostí, abych si nemoc odložil na „klidnější časy“, jež nikdy nepřišly, byly něčím, o čem se člověku tehdy ani nezdálo. Ale všechny nás poháněly ambice do jiných rubrik, tehdy váženějších a ovšem lépe placených. Noviny, žijící dosud podle starých tradic, považovaly všechno, co souviselo s nepolitickou činností, za něco vhodného jen pro začátečníky nebo pro ty, kteří se k ničemu lepšímu nehodili. Lidé jako Ignát Herrmann byli výjimkou a ne pravidlem. Na mladých novinářích se však tehdy požadovalo, aby začínali „od píky“ a naučili se „řemeslu“ po všech jeho stránkách. Po této stránce byl pro mne rok u soudu velikou a důležitou školou. Samotář od narození se sklonem utápět se v knihách a teoriích byl nucen dívat se na život v jeho nejsmutnějších a nejtrapnějších projevech. Teprve po letech jsem si uvědomil, jak mi to prospělo.

Má první novinářská kampaň

Jako začátečník, sloužící v novinách v podřízeném postavení, jehož referáty ze soudní síně byly dlouho přísně kontrolovány a prohlíženy, měl jsem prapenatrný podíl na obrovské moci tisku. Brzy jsem však poznal, že i v podružném postavení vládnou větší mocí, než jsem si myslel. Mým úkolem bylo ovšem sdělovat především fakta, ale v novinách nikdy nebylo a nikdy nebude dost místa pro všechna fakta, ale jen pro jejich výběr, a i při snaze po největší objektivnosti je tento výběr nutně ovlivňován subjektivním nazíráním. Hned na počátku své novinářské dráhy jsem dostal jedno praktické poučení, jak velická moc způsobit dobro a napáchat zlo je dána do rukou novináře tím, že může volit mezi skutečnostmi, jež veřejnosti sdělí nebo vynechá. Tím spíše pak ještě, přidá-li k tomu svůj úsudek. Do novin jsem přišel v době, kdy tisk začal se teprve vymaňovat z malých předválečných poměrů a kdy my mladí jsme byli dosud v menšině proti starším a zkušenějším kolegům, kteří přímo navazovali na starou a přísnou novinářskou tradici, vyrůstající ze samých počátků českého žurnalistu. Ale starí kvapně mizeli v záplavě nás nových, noviny se rozšiřovaly, přibývalo jich a starých novinářů nebylo nikdy dost, aby zaplnili všechny mezery. Budování státu odčerpalo mnoho novinářů z redakcí do jiných funkcí, a tak se velmi brzy ocitli předváleční novináři v menšině. Šťastné noviny, jež jich měly dost, aby udržely svou tradici. Nové listy byly rády, jestliže měly malou hrstku zkušených kolegů, kteří mohli být rádci a vůdci těm mladým.

Za svého aktivního působení v tisku jsem měl mnohou příležitost různým lidem prospět, jako jsem mohl mnohé přísně a nepříznivě k jejich škodě soudit a kritizovat. Nechci sám usuzovat, byl-li jsem při tom vždy moudrý a spravedlivý, jak jsem si přál a jak jsem vždy věřil. Nepochybně jsem se občas

mýlil, ale jsem si dosud jist, že jsem nikomu nekřivdil úmyslně. Kampaní, jichž jsem se aktivně účastnil, bylo mnoho a také já jsem byl někdy obětí kampaň, namířených proti listům, korporacím a organizacím, v nichž jsem působil, nebo dokonce přímo zaměřených proti mně. Těžko si vzpomenout na všechny ty půtky, jimiž je vyplněn život novinářův, zejména když většina jeho působení byla v politické rubrice. Nemohu však zapomenout první případ, kdy jsem použil svého pera, abych ovlivnil alespoň v malém události. Pamatuji se na to nejen proto, že to byl první případ toho druhu a také že to byl první případ, kdy jsem byl konfiskován. Měl jsem těch konfiskací za svého života hodně, jednou mi škrtli celý článek včetně mého podpisu a kolegové dlouho humorně uvažovali, zda se nedopouštím trestného činu, když napíší své jméno, protože i ono bylo zabaveno. Nějak jsem se dozvěděl o případu, projednávaném před okresním soudem na Královských Vinohradech, kam jsem jinak nechodíval, protože zájem nás všech soudních zpravodajů se soustřeďoval především a skoro výhradně na zemský trestní soud. Šlo o rušení držby, což byla zase věc málo zajímavá. Podstatou sporu bylo toto: manželka jednoho rakouského záložního důstojníka, jenž upadl do ruského zajetí a sloužil jako důstojník v československých legiích na Rusi, dostala od něho zprávu, že se vrací s jedním z prvních transportů ze Sibíře přes Japonsko a Spojené státy. Se svou malou dcerkou, kterou její otec nikdy ještě neviděl, bydlela u rodičů ve Štěchovicích. Obrátila se na pražský bytový úřad, aby jí byl přidělen byt. Tehdy byla v Praze hrozná bytová nouze a dostat byt bylo opravdu nesnadné. Bytový úřad jí přidělil byt někde na Vinohradech a dosavadní nájemník slíbil, že byt vyklidí do určité doby, ale splnění slibu ustavičně odkládal. Jednoho dne sáhla ona paní k své pomoci a zabrala byt, úředně jí přidělený, a věci onoho nájemníka dala do jednoho pokoje. Důsledkem toho bylo, že onen nájemník na ni podal žalobu pro rušení držby. Až sem nebylo na případu mnoho zajímavého. Nejsem právník a o zákonech jsem mnoho nevěděl. Případy jako rušení držby a majetkové spory zůstaly pro mne vždy záhadou. Všechno jsem posuzoval podle svého docela neprávníckého smyslu pro spravedlnost a ne podle paragrafů. Celá věc se mi proto zdála docela jasná. Oné dámě byl úředně přidělen byt a starý nájemník slíbil, že se vystěhuje, a slibu nedostál. Nedovedl jsem pochopit, že našel odvahu jít k soudu. Překvapilo mne, že se také soudce díval na věc jinak než já. Měl ovšem pravdu podle litery zákona, protože ona dáma si měla vymoci soudní rozkaz vystěhování a neměla sahat k svépomoci. Vystěhování starého nájemníka měli provést soudní vykonavatelé a ne ona. Ale byla-li formálně v nepravu, byl v nepravu i onen nájemník a to měl soudce, po mém názoru, brát na vědomí. Místo toho dával až příliš okatě najevo svou nechuť k manželce legionáře, kteří byli pro nás v té době něčím zrovna posvátným, a ke všemu pronesl ještě některé výroky, jež jsem od soudce opravdu nečekal. Neměl jsem

tehdy ještě velké zkušenosti se soudy, ale styk se zemským trestním soudem vytvořil u mne představu, jak má vystupovat a mluvit nestranný soudce. Při líčení byly vážky až příliš zatíženy proti obžalované. Soudce byl zjevně stranický, advokát žalobce energický a výbojný a zástupce žalované pasivní. Byl to jinak bystrý právník, ale do tohoto procesu se nehodil. Ustupoval jak soudci, tak i zástupci žalobce. Proces se protahoval a bylo zřejmé, že ona dáma proces prohraje. Byl jsem rozezlen, protože se toto líčení před okresním soudem na Vinohradech podstatně lišilo od toho, co jsem viděl u jiných soudů. Napsal jsem proto několik příkrých poznámek o přelíčení a o soudci, a vysloužil si tak svou první konfiskaci. To mne valně nebolelo. Co jsem napsal, četli alespoň na ministerstvu spravedlnosti. V redakci se na mne nezlobili. Občasná konfiskace se totiž považovala za důkaz nezávislosti listu.

Do věci jsem se vložil i jinak. Doporučil jsem oné dámě, aby si našla jiného advokáta. Zaslal jsem s jejím souhlasem za dr. Šebestou, jehož energické vystupování v jiném procesu jsem obdivoval, a požádal ho, aby převzal její zastupování. Dr. Šebesta váhal. Co jsem na něm žádal, přičilo se stavovským zvyklostem mezi advokáty. Ale původní advokát dr. Langer, jakmile zaslechl, že by jeho klientka dala přednost jinému právnímu zástupci, ochotně se případu vzdal a dr. Šebestovi sdělil, že nemá nic proti tomu, ujme-li se tohoto případu. Dr. Šebesta si tedy dal říci, proces vzal do svých rukou, a protože se nebál ani protistrany, ani soudce, proces vyhrál. Věc tím neskončila. Má tisková kampaň měla za následek, že soudce byl nějakým způsobem odsunut na jiné místo. Neuvedl jsem si tehdy, že jsem napadal soudcovskou nezávislost, kterou jsem vždy považoval za důležitou součástku demokratického zřízení. Ale nepochybuji, že všechno musí mít své meze, i ta nezávislost a nepřesaditelnost soudců. Soudce má být nezávislý, aby mohl být spravedlivý. Jakmile však zneužije svého postavení, aby dal průchod svým náladám nebo předsudkům, ztrácí nárok na výsadu, jež nepatří jeho osobě, ale jeho poslání ve státním společenství. Na spravedlnost mají totiž nárok i ti, kteří nemají možnost si přivolat novináře, jenž by veřejně pokáral porušení práva a spravedlnosti. A právo a spravedlnost jsou někdy opravdu v hlubokém rozporu s literou zákona. Onen soudce však nebyl jen formalistní, měl osobní nechuť k legionářům. Dáma, o kterou šlo, byla manželkou pozdějšího ředitele Banky československých legií dr. Butha. Brzy mi sešla s očí, ač zůstala v přátelském styku s mou starší sestrou. Její malá dceruška, kterou jsem několikrát viděl v jejím dětství, se po druhé světové válce objevila v Londýně jako manželka

československého velvyslance v Británii dr. Kratochvíla²⁶. Tehdy jsem byl již v podstatném rozporu s polokomunistickou československou vládou, a tak jsem se nepokusil navázat styky s ní a s jejím manželem. S dr. Kratochvílem jsem se sblížil až hodně později po jeho vzdání se funkce a zvěděl, že zemřela na následky pobytu v koncentračním táboře za nacistické éry.

Při této kampani jsem prvně ochutnal moc, již poskytuje tištěné slovo. Příklad starších kolegů mne vedl, abych si dával dobrý pozor, než jsem jí užil znova. Později se stávalo celkem často, že mladí novináři používali této moci bez rozvahy a přísného zpytování svědomí. Mým štěstím bylo, že jsem jako novinář rostl pod přísným dozorem.

Rozchod s Tribunou

Nikdy jsem nemyslel, že v Tribuně zůstanu navěky, ale netušil jsem, že můj pobyt v tomto prvním listě, v němž jsem pracoval, bude tak krátký. Proces mezi účetním Vlasákem a ústřednou, jež spravovala zásobování tuky, byl prvním, jemuž jsem byl v životě přítomen a o němž jsem jako novinář referoval. Otevřel mi cestu k novinářské dráze, ale jako byl její předejchou, tak byl také úvodem ke konfliktu, jenž znamenal změnu této novinářské dráhy a mohl se stát i jejím ukončením. Někdy v únoru 1920 došlo před zemským trestním soudem k přelíčení, jež se znova týkalo podivných obchodů s přebytky americké a britské armády ve Francii, stejně jako jiných obchodů, jež až příliš připomínaly podlouný obchod doby války. Na těchto obchodech byla nějakým způsobem zúčastněna banka Bohemia, hlavně její filiálka v Paříži a její tamní ředitel Hlaváček²⁷. Hlaváček byl jedním z předních organizátorů naší válečné akce v Itálii. Myslím, že po nějaký čas byl jakýmsi polooficiálním zástupcem Národní rady pařížské pro Itálii. Upadl však v nemilost u dr. Beneše a po návratu do vlasti byl jeho velmi rozhodným a nenávisným nepřitelem v legionářském hnutí a v československé politice, kde se přimknul k národní demokracii, až se pak zase k všeobecnému překvapení s dr. Benešem nečekaně smířil. To je ovšem historie mnohem pozdější. V procesu, o němž se zmiňuji, nepadlo ani

26 **Bohuslav Kratochvíl** [1901–1972] – původním povoláním pedagog a dětský psycholog, za druhé světové války vězněn Němci, poté pracoval na ministerstvech školství a zahraničí a roku 1947 se stal velvyslancem ve Velké Británii. Po únorovém puči zůstal, na rozdíl od mnoha podřízených z ambasády, nadále ve službách československé diplomacie a v listopadu 1949 převzal funkci velvyslance v Indii. Za necelé dva roky byl odvolán, ale odmítl se vrátit zpět do Prahy a v Británii požádal o azyl. V rámci exilu zůstal izolován.

27 **František Hlaváček** [1878–1974] – pracovník Obchodní živnostenské komory, za první světové války zběhl z rakouské armády na italskou stranu a dodal jí strategické vojenské dokumenty; stal se prvním českým důstojníkem v italské armádě, za chrabrost obdržel italský válečný kříž, významně napomohl vzniku československých legií v Itálii; po válce žil v Paříži, do republiky se vrátil teprve roku 1925 a vstoupil do vysoké politiky jako generální tajemník národnědemokratické strany, ve 30. letech však stranu opustil a vstoupil do KSČ. Z ní byl po únoru 1948 vyloučen.

slovo o dirigentu pařížské filiálky banky Bohemia Hlaváčkovi, ani se nemluvílo mnoho o této bance. Ale hodně se zato mluvilo o jednom podnikavém Čechoslováku, žijícím v Paříži. Byl to jistý pan Abeles, jehož jsem do té doby neznal. O tomto procesu nemohu po uplynutí tak dlouhé doby toho mnoho říci. Nepamatuji si již vůbec žádné jeho podrobnosti. Vím toliko, že v něm zase vystupovali účetní Vlasák a velkoobchodník Burian. Byl jsem jimi informován o mnoha podrobnostech, jež teprve pomalu v procesu začaly vycházet najevo, a tak jsem proto mohl napsat o přelíčení referát hodně obšírný. Mluvil jsem v něm hodně nevlídně o obchodní činnosti pana Abelese. Referát vyšel, pan Burian mi telefonicky vyslovil uznání, ale ač jsem myslel, že tím všechno skončilo, všechno zatím začalo. V den, kdy vyšel můj referát, navštívil redakci pan Abeles a vyžádal si se mnou rozhovor. Byl přívětivý a úslužný a snažil se mne přesvědčit, že jsem se mýlil. Nabízel cigarety, jež jsem odmítl. Když jsem trval na svém názoru a na tom, co jsem napsal, a odepřel svůj úsudek nějak zmírnit, odebral se pan Abeles k šéfredaktoru Hlaváčovi. Nevím, co s ním mluvil a jak na něho působil, ale najednou jsem byl předvolán k šéfredaktorovi, s nímž jsem dosud vyměnil jen pozdrav, když jsem ho potkal na chodbě. Abeles znovu opakoval své tvrzení, že jsem byl nesprávně informován jeho nepřáteli Burianem a Vlasákem. Hlaváč se mne ptal, jsem-li ochoten opravit referát, který vyšel v Tribuně. Odpověděl jsem, že jsem přesvědčen o jeho správnosti a že nemohu na tom, co jsem napsal, změnit ani čárku. S tím jsem odešel a ráno jsem byl nezměrně překvapen, když jsem v Tribuně nalezl zprávu, že „náš zpravodaj byl ve věci pana Abelese nesprávně informován“ a že list zprávu úplně odvolává. Byl jsem ohromen. Netušil jsem, že by mne mohl list tak úplně desavuoovat²⁸. Spojil jsem se telefonicky s Burianem, sdělil mu, že ona noticka vyšla bez mého souhlasu, a dokonce i bez mého vědomí. Vyložil jsem mu, co se probíralo u Hlaváče, a řekl mu, že z věci vyvodím důsledky. Burian na to odpověděl, že to ode mne jako od čestného člověka očekává a že by nebylo jistě důstojné, abych zůstal v listě, který odvolává něco, aniž by se náležitě přesvědčil, kde je pravda. Po tomto rozhovoru jsem se odebral do redakce, kde jsem ihned vyhledal Hlaváče. Vešel jsem bez ohlášení do jeho pokoje, řekl mu, že se takové věci nedělají a že by zasluhoval, abych mu hodil do obličeje kalamář, který má na stole. Řekl jsem mu také, že dávám výpověď, ale že mi ani nenapadne odpracovat si výpovědní lhůtu, protože nehodlám mítí nadále styky s listem tak nečestným. Laurin a Peroutka se mne snažili uchlácholit, ale trval jsem na svém. Než jsem odešel z redakce, přišel za mnou pokladník a přinesl mi peníze za celou výpovědní lhůtu. S tím jsem odešel z místností Tribuny, kde mého odchodu nejvíce litoval redakční sluha Kunstmüller, jemuž jsem musel slíbit, že jakmile

28 Zapřít, neuznat něčí tvrzení.

vstoupím do jiné redakce, pokusím se jej tam dostat jako zřízence. Měl jsem to štěstí, že jsem i tento slib mohl snadno splnit.

Rozchod s Tribunou nebyla věc nijak příjemná. Znamenal ztrátu práce, v níž jsem začínal nacházet zálibu, existenční nejistotu právě v době, kdy jsem se již chystal oženit. Nemohl jsem si dělat žádné plány do budoucna. Ač jsem se již znal se slušným počtem novinářů, byli to většinou kolegové na nižších služebních místech bez valného vlivu ve svých redakcích. Nemohl jsem proto od nich čekat valnou pomoc v hledání nového zaměstnání. A rok práce v soudní síni ještě nikomu nedal takové jméno, aby šéfredaktoři za ním chodili a práci nabízeli. Z osob na rozhodujících místech v novinách jsem neznal nikoho.

Mou velkou nadějí byl dr. V. J. Hauner²⁹, jemuž jsem někdy pomáhal v rubrice pro zahraniční politiku a s nímž jsem byl i politicky spřízněn, protože jsme oba byli jediní národní demokraté v listě, který se opatrně šinul doleva. Pomoc mi přislíbil i kolega Pimper z Národních listů. S ním jsem se seznámil na burze, kam jsem denně docházel v rámci svých přechetných povinností. Ale byl to Karel Nový³⁰, jemuž jsem v plném rozhořčení v Tůmovce vykládal příčinu svého náhlého odchodu z Tribuny, který můj problém vyřešil. Asi dva nebo tři dny po naší rozmluvě mne Karel Nový zavolał telefonicky do Tůmovky, aby mi řekl, že má pro mne znamenité místo. Bude vycházet nový časopis a zoufale shání lidi, kteří mají alespoň nějakou novinářskou praxi, aby nemusel začít se samými začátečníky. Pro mne to bude znamenitá věc, protože si budu moci vybrat. Žádná rubrika není dosud definitivně obsazena. A tak, zajímám-li se o to, mám ihned zajet k šéfredaktoru Kuntemu³¹, s nímž o mně mluvil a který projevil o mne opravdový zájem. Zajel jsem ke Kuntemu, o němž jsem do té doby mnoho nevěděl, měl s ním předlouhý rozhovor o jeho koníčku „samosprávy práce“, dohodl se s ním, že převezmu některou z rubrik, na nichž mu záleželo (Kunte kolísal mezi sociální politikou a parlamentním zpravodajstvím), dohodli se na platu, který mi bude vyplácen od chvíle, kdy podepíši smlouvu, i když list vyjde až za několik týdnů. Tak začala má dráha politického novináře. Začala příjemně po všech stránkách. Dostal jsem se pod vládu milého, hodného a velmi vzdělaného šéfredaktora, s nímž jsem udržoval přátelské styky i potom, když Kunte úplně odešel z novin, můj plat jednoho tisíce korun

29 **Vilém Julius Hauner** (1877–1941) – astronom, vojenský historik a publicista; zabýval se moderním válečnictvím, přispíval do řady periodik, byl autorem encyklopedických hesel a překladatelem, například knih Winstona Churchilla; zemřel v koncentračním táboře Mauthausen.

30 **Karel Nový** (1890–1980) – vlastním jménem Novák, prozaik a publicista, zabýval se zejména sociální problematikou, za komunistického režimu obdržel četná vyznamenání, včetně Řádu práce a titulu národního umělce.

31 **Ladislav Kunte** (1874–1945) – původně katolický kněz, po vystoupení z církve novinář, sociolog a spoluzakladatel Volné myšlenky; byl dlouholetým redaktorem Času, zapojil se do odboje za obou světových válek.

v Tribuně skočil rázem na 1925 Kč měsíčně, a to ještě čtrnáctkrát do roka a ke všemu jsem měl ještě dva a půl měsíce ležáckých prázdnin, jediných, jež jsem za celou dobu své další novinářské dráhy mohl strávit podle svého, aniž bych musel čekat, že mne někdo zavolá, abych vykonal to či ono. A tak jsem měl i libý pocit, že novinářská ctnost má ještě jinou odměnu než pokojné svědomí. Naneštěstí, byl to jediný případ, kdy jsem na věrnost zásadám a novinářské tradici nedopltil.

Tribuna

Tribuna, první list, v němž jsem působil jako novinář z povolání, začala vycházet v únoru 1919.³² Byla jedním z prvních nových listů, jež se začaly objevovat a většinou také zanikat po převratu. Když jsem se k ní přidružil, několik dnů po jejím založení, byl jsem ještě pln literárních ambicí a nepomýšlel na to stát se trvale novinářem. Zejména ne novinářem politickým. Můj zájem o politiku byl dosud minimální a probudil se právě až v Tribuně, sledováním toho, co se v republice dělo. Na mně se jistě osvědčilo to, co tvrdí Kipling v záhlaví k jedné své povídce: „Jednou knězem, vždycky knězem; jednou zednářem, vždycky zednářem, ale jednou novinářem, stále a na věčné časy novinářem.“

Nezájem o politiku povšechně byl příčinou, že jsem zprvu nevěnoval zcela žádnou pozornost politickému pozadí listu, který zdůrazňoval svou nezávislost na politických stranách. Jeho zakladatelé byli čelnými pracovníky Svazu českých pokrokových židů³³ a od první chvíle byl list jakýmsi nevyhlášeným pokračováním zaniklého realistického tisku. Těžko pochopit, proč to byl právě Svaz českých pokrokových židů, kdo byl vyvolen vydávat denní list. Snad to bylo proto, že to byla jediná organizace zaniklé realistické strany, jež nesplynula s národní demokracií. Tribuna se ovšem nijak nepokoušela zastávat nějaké speciální židovské nebo českožidovské zájmy. To bylo úkolem týdeníku Rozvoj, jehož redaktorem v oné době byl Ferdinand Peroutka³⁴. Politická linie listu byla povšechně pokroková, pevně masarykovská a benešovská, ale v únoru 1919 sotva kdo byl proti Masarykovi a kdo byl tehdy proti Benešovi, neříkal

32 Poslední číslo vyšlo v roce 1928. Příčinou úpadku byly mimo jiné rostoucí vliv a množství příspěvků od členů agrární strany, kteří se netajili protizidovskými názory.

33 Svaz českých pokrokových židů byl založen roku 1907, hlásil se k myšlenkám Masarykovy realistické strany a byl kritický k dění v monarchii. V říjnu 1918 se v rámci reorganizace židovského hnutí v nové republice sloučil s Politickou jednotou českožidovskou pod hlavičkou Svazu Čechů-židů.

34 **Ferdinand Peroutka** [1895–1978] – publicista, dramatik a spisovatel, považován za přední osobnost meziválečné demokratické žurnalistiky; po působení v Tribuně [1919–1924] spoluzaložil politicko-kulturní revue Přítomnost a až do druhé světové války ji vedl. Válku strávil v koncentračních táborech, po roce 1945 pracoval jako šéfredaktor Svobodných novin a redaktor týdeníku Dnešek; po únorovém puči odešel do exilu a mezi lety 1951–61 vedl československou redakci Rádia Svobodná Evropa.